БУТУН ДУНЁ ПРОЛЕТАРЛАРИ, БИРЛАШИНГИЗ!

ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ

ЎЗБЕКИСТОН КОММУНИСТИК ПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ КОМИТЕТИ ВА МЕҲНАТКАШЛАР ДЕПУТАТЛАРИ ОБЛАСТЬ СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

16 ЙИЛ ЧИҚИШИ.
№ 136 (4127).
11 ИЮЛЬ
ЖУМА
1969 ЙИЛ.
Баҳоси 2 тийин.

СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ҚАРОРИ

ДЕПУТАТ А. П. ЛЯШКОНИ СССР ОЛИЙ СОВЕТИ ПРЕЗИДИУМИ РАИСИНИНГ ЎРИНБОСАРИ ҚИЛИБ САЙЛАШ ТЎҒРИСИДА

Совет Социалистик Республикалари Иттифоқи Олий Совети **қарор қилади:**

Украина ССР Олий Совети Президиумининг Раиси депутат Александр Павлович **Ляшко** СССР Олий Совети Президиуми Раисининг ўринбосари қилиб сайлансин.

СССР Олий Совети Президиумининг Раиси Н. ПОДГОРНИЙ.

СССР Олий Совети Президиумининг Секретари М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1969 йил 10 июль.

ПАХТАКОРЛАР ҲАМКОРЛИГИ

Қардош республикаларнинг ўзаро текшириш бригадалари пахтазорлар қандай аҳволда эканлигини текширгани, ўз тажрибалари билан ўртоқлашгани Ўзбекистонга келдилар.

10 июлда Озарбайжон ССРдан бригада келди. Унга Озарбайжон Компартияси Марказий Комитети қишлоқ хўжалик бўлимининг мудири М. Р. Мамедов бошчилик қилмоқда. Ўзаро текшириш бригадаси Тошкент, Сирдарё ва Самарқанд областларидаги ғўзанинг аҳволи билан танишади.

Худди шу куни Туркманистондан ҳам бригада келди. Унга республика қишлоқ хўжалиги министри К. Саҳатмуродов бошчилик қилмоқда. Туркманистонлик дўстлар Бухоро ва Хоразм областларида, Қорақалпоғистон Автоном республикасида бўладилар.

Тожикистон пахтакорлари Сурхондарё, Қашқадарё, Фарғона ва Наманган областларига келдилар. Тожикистон ССР қишлоқ хўжалиги министрининг ўринбосари Б. Шамсутдинов бригадага бошчилик қилмоқда.

Ўзбекистондан ҳам ўзаро текшириш бригадаси Тожикистонга жўнаб кетди. Бу бригадага республика қишлоқ хўжалик министрининг ўринбосари О. Ҳакимов бошчилик қилмоқда. (ЎзТАГ).

ТИНЧЛИК ВА СОЦИАЛИЗМ УЧУН КУРАШДА УЛУҒ КУЧ

ЕТТИНЧИ ЧАҚИРИҚ СССР ОЛИЙ СОВЕТИНИНГ ОЛТИНЧИ СЕССИЯСИДА

Жаҳон халқлари Ватанимиз ва бутун прогрессив инсоният тарихидаги шонли сана — Коммунистик партия ва Совет давлатининг асосчиси Владимир Ильич Ленин туғилган куннинг 100 йиллигини тантанали вазиятда нишонлашга тайёрланмоқдалар. Мамлакатимизнинг меҳнаткашлари бу санани муносиб кутиб олиш учун, коммунистик қурилишнинг улуғвор планларини амалга ошириш учун фидокорона курашмоқдалар.

Бизнинг мамлакатимизда коммунистик ва ишчи партиялар халқаро Кенгашининг якунлари, КПСС Марказий Комитетининг 1969 йил июнь Пленуми қарорлари сиёсий активлик ғоят ўсган бир вазиятда муҳокама қилинмоқда. Совет кишилари халқаро форумда қабул қилинган ҳужжатларни, КПСС Марказий Комитети Сиёсий бюросининг жаҳон коммунистик ҳаракати жипслигини мустаҳкамлашга қаратилган сиёсий йўли ва амалий фаолиятини, партиямиз делегациясининг Кенгашдаги ишларини бутунича ва тўла равишда маъқулламоқдалар.

10 июлда Москвада, Катта Кремль Саройида еттинчи чақириқ СССР Олий Советининг олтинчи сессияси очилди. Депутатлар бутун мамлакатнинг манфаатига тааллуқли масалаларни муҳокама қилиш, муҳим давлат аҳамиятига эга бўлган қонунларни қабул қилиш учун бу ерга тўпланишди.

Эрталаб соат 10 да Иттифоқ Советининг Раиси депутат И. В. Спиридонов раислигида **Иттифоқ Советининг** мажлиси бўлди. Мажлис қатнашчилари марҳум депутатлар Л. Р. Корниец ва В. А. Пеньковский хотираларини ҳурмат билан эсга олдилар.

Эрталаб соат 11 да Катта Кремль Саройида **Миллатлар Советининг** ҳам мажлиси бошланди. Мажлисга Миллатлар Совети Раиси депутат Ю. И. Палецкис раислик қилди. Мажлис қатнашчилари Миллатлар Советининг марҳум депутатлари Д. С. Коротченко, В. Ф. Купревич, А. А. Посконов хотираларини ҳурмат билан эсга олдилар. Сўнгра Миллатлар Советининг кетиб қолган депутатлар ўрнига янгитдан сайланган депутатларнинг ваколатларини текшириш натижалари тўғрисида мандат комиссиясининг доклади тингланди.

МОСКВА. 1969 йил 10 июлда Катта Кремль Саройида еттинчи чақириқ СССР Олий Советининг Олтинчи сессияси ўз ишини бошлади. Суратда: мажлислар залида.
В. Савостьянов ва А. Стужин фотоси, (ТАСС — ЎзТАГ фотохроникаси).

Ҳар иккала палатанинг мажлисларида сессиянинг қуйидаги кун тартиби тасдиқланди.

1. Совет Иттифоқининг халқаро аҳволи ва ташқи сиёсати масалалари.
2. ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикалар аҳлоқ тузатиш-меҳнат қонунлари асослари; дастлабки қамоқ тўғрисидаги Низом; ССР Иттифоқи ва иттифоқдош республикалар жиноят қонунлари асосларига қўшимчалар ва ўзгартиришлар киритиш.

Кундуз соат 12 да еттинчи чақириқ СССР Олий Совети Олтинчи сессиясида **Иттифоқ Совети билан Миллатлар Советининг** қўшма мажлиси очилди.

Залда пойтахт ва область меҳнаткашларининг вакилларидан иборат жуда кўп меҳмонлар ҳозир бўлдилар. Ложаларда чет эл дипломатлари, совет ва чет эл мухбирлари ўтирибдилар.

Л. И. Брежнев, Г. И. Воронов, А. Н. Косигин, А. Я. Пельше, Н. В. Подгорний, М. А. Суслов, А. Н. Шелепин, П. Е. Шелест, Ю. В. Андропов, В. В. Гришин, Д. А. Кунаев, П. М. Машеров, В. П. Мжаванадзе, Ш. Р. Рашидов, Д. Ф. Устинов, В. В. Щербицкий, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, Ф. Д. Кулаков, Б. Н Пономарев, М. С. Соломенцев ўртоқлар президиумга чиққанларида залдагилар уларни самимий кутиб олдилар.

Мажлисга СССР Олий Совети Миллатлар Советининг Раиси депутат Ю. И. Палецкис раислик қилди.

Сессия иштирокчилари СССР Олий Советининг шу мажлисда қатнашаётган меҳмонларини — Камерун Федератив Республикаси федерал миллат мажлисининг Раиси Марсель Мариго Мбуа бошчилигидаги шу мамлакат делегациясини ва Колумбия Республикаси Конгресси сенатининг Раиси Марио С. Вивас бошчилигидаги конгресс делегациясини табрикладилар.

Украина ССРдан СССР Олий Советига депутатлар номидан сўзга чиққан депутат П. Е. Шелестнинг таклифига биноан, СССР Олий Совети Олий Совет Президиуми Раисининг ўринбосари қилиб Украина ССР Олий Совети Президиуми раиси депутат **А. П. Ляшкони** сайлади. Шу муносабат билан Иттифоқ Совети депутат А. П. Ляшкони Иттифоқ Советининг саноат, транспорт ва алоқа бўйича комиссияси раислиги вазифасидан озод қилди ва шу комиссиянинг раиси қилиб депутат Г. И. Вашченкони сайлади.

«Совет Иттифоқининг халқаро аҳволи ва ташқи сиёсати масалалари» тўғрисида СССР ташқи ишлар министри депутат **А. А. Громико** доклад қилди.

10 июль кундуз соат 4 да Москвада, Катта Кремль Саройида, еттинчи чақириқ СССР Олий Советининг олтинчи сессиясида Иттифоқ Совети билан Миллатлар Советининг қўшма мажлиси очилди.

Депутатлар «Совет Иттифоқининг халқаро аҳволи ва ташқи сиёсати масалалари» тўғрисида СССР ташқи ишлар министри депутат А. А. Громико докладини муҳокама қилишга киришдилар.

РСФСР Министрлар Совети Раисининг биринчи ўринбосари депутат **А. М. Школьников** ва Украина Компартияси Марказий Комитетининг секретари депутат **Ф. Д. Овчаренко** музокараларда биринчи бўлиб сўзга чиқдилар. (ТАСС).

СОВЕТ ИТТИФОҚИНИНГ ХАЛҚАРО АҲВОЛИ ВА ТАШҚИ СИЁСАТИ МАСАЛАЛАРИ

СССР ташқи ишлар министри депутат А. А. ГРОМИКО доклади

Депутат ўртоқлар!

Партиямиз, Совет ҳукумати ва СССР Олий Совети халқаро аҳволга ва ташқи сиёсат масалаларига ҳамиша жуда катта эътибор бериб келдилар. Бунинг сабаби ҳам маълум, чунки ташқи шароитлар мамлакатимизда коммунистик жамият қуриш соҳасидаги улкан вазифаларнинг ҳал қилинишига бевосита таъсир ўтказмоқда.

Дунёдаги ҳозирги аҳвол, шу муносабат билан совет ташқи сиёсати олдида турган вазифалар коммунистик ва ишчи партияларнинг ўтган ойда Москвада бўлиб ўтган халқаро Кенгашида КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари ўртоқ Л. И. Брежнев қилган докладда чуқур таҳлил этиб берилди. Кенгаш якунлари, унда қабул қилинган ҳужжатлар халқаро коммунистик ва ишчилар ҳаракати йилномасигагина эмас, умуман тарихга ҳам ёрқин саҳифа бўлиб киради, чунки Кенгаш якунлари ва унда қабул қилинган ҳужжатлар халқларнинг озодлик учун, мустақиллик учун, тинчлик учун олиб бораётган курашида янги муҳим босқичии бошлаб берди.

КПСС Марказий Комитетининг июнь Пленуми қарорида, партия активларининг йиғилишларида ва меҳнаткашларнинг мажлисларида КПСС делегациясининг Кенгашдаги фаолиятига берилган юксак баҳо шундан далолат берадики, пролетар интернационализми ва халқлар дўстлигининг В. И. Ленин васият қилган принциплари Совет давлатининг ташқи сиёсат соҳасидаги бутун фаолиятига негиз қилиб олинган бўлиб, бу принципларни халқимиз бажонудил қўллаб-қувватламоқда.

КПСС XXIII съезди қарорларида ҳозирги босқичдаги ташқи сиёсатимизнинг асосий йўналишлари ва вазифалари белгилаб берилган.

СССРнинг ташқи сиёсати бошқа социалистик мамлакатлар билан биргаликда социализм ва коммунизм қуриш учун қулай халқаро шароитларни таъминлашни ўзига мақсад қилиб олган.

Совет ташқи сиёсати социалистик мамлакатларнинг бирлиги ва жипслигини, уларнинг дўстлигини мустаҳкамлашни ўз вазифаси деб билади.

СССРнинг ташқи сиёсати миллий озодлик ҳаракатларини қўллаб-қувватлашга ва ривожланаётган ёш давлатлар билан ҳар томонлама ҳамкорлик қилишга қаратилган.

Совет ташқи сиёсати давлатларнинг ижтимоий тузумидан қатъий назар уларнинг тинч-тотув яшаш принципини изчиллик билан қаттиқ туриб ҳимоя қилмоқда, инсониятни янги жаҳон урушидан омон сақлашга ҳаракат қилмоқда.

Шу сабабли табиийдирки, катта жаҳон давлати сифатида кенг ривожланган халқаро алоқаларга эга бўлган Совет Иттифоқи территория жиҳатидан, эҳтимолки, йироқда бўлса ҳам, лекин бизнинг хавфсизлигимизга, шунингдек дўстларимизнинг хавфсизлигига дахлдор бўлган воқеаларга ҳам пассивлик билан қарай олмайди. Совет давлатининг юксак обрўйи ва қудрати тинчликни сақлаб қолиш ва мустаҳкамлаш ишига, халқаро кескинликни чигаллаштириш ва агрессия сиёсатига ва бу сиёсат тинчликка хавф солаётган ҳамма жойларда унга зарба бериш ишига самарали хизмат қилиши лозим. Совет халқи олдидаги масъулият, интернационал бурчимиз бизнинг зиммамизга ана шундай вазифани юклайди.

Мамлакатимизнинг дунёдаги ишларга таъсири йил сайин, айтиш мумкинки, кун сайин муттасил ошиб бормоқда.

Совет Иттифоқи қардош социалистик мамлакатлар билан бир сафда бормоқда. Уларнинг ташқи сиёсати бизнинг сиёсатимизга хос бўлган табиатга эга бўлиб, айни бир хил мақсадларни кўзлайди.

Социалистик давлатлар ҳамдўстлиги халқаро майдонда ҳозир жуда катта куч бўлиб қолди. Таъсир ва қудратга эга бўлган ана шу забардаст организмнинг ҳатто энг кичик ҳаракати ҳам, ҳатто унинг уруш ва тинчлик масалалари хусусидаги сўзи ҳам жуда катта аҳамият касб қилмоқда. Дунёдаги ҳамма пойтахтлар шу сўзни эътибор билан тинглаб, зарур хулосалар чиқариб олмоқда. Ҳамдўстлик мамлакатларининг ҳаракатлари муҳим оқибатларга сабаб бўлишини улар яхши билишади. Дунёдаги дўстларимиз бизни олқишлаб, ўзларини тағин ҳам дадилроқ тутмоқдалар. Душманларимизнинг тинчликка қарши ва социализмга қарши ҳаракат қилаётганларининг эса ташвиши ортмоқда, гоҳо боши ҳам кетиб қолмоқда. бунинг учун биз жавобгар бўла олмаймиз, албатта.

Социалистик ҳамдўстликни ташкил этган мамлакатлар янги жаҳон урушини бошлаб юборишга қарши қудратли тўсиқ бўлиб турибдилар. Улар ўзларининг актив ташқи сиёсати билан милитаризм ва агрессия кучларига қаршилик кўрсатмоқдалар. Улар халқаро кескинликни юмшатишга, сиёсатдаги агрессив йўлга қарши курашишга қаратилган конкрет ишлари ва таклифлари билан тинчлик учун курашаётган кенг халқаро фронтни тағин ҳам мустаҳкамламоқдалар.

Социалистик ҳамдўстлик мамлакатлари тинимсиз куч-ғайрат сарфламаганларида эди, жаҳонга йирик капиталистик мамлакатлар зўрлик билан қабул қилдирган хатарли қуролланиш сиёсати тағин ҳам кучайиб кетган бўлур эди.

Социалистик давлатларнинг салмоғи, уларнинг катта ва кичик ҳамма халқлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишга, уларнинг мустақиллигини ҳимоя қилишга қаратилган фаолияти бўлмаганида эди, — Осиё, Африкадаги ва дунёнинг бошқа қисмларидаги неча-неча мамлакатлар империалистик бедодлик қурбони бўлган бўлур эди. Буни уларнинг кўпчилиги ўзлари эътироф этмоқдалар.

Ҳамдўстлик давлатларининг ўз ўрталаридаги муносабатлар — уларнинг ижтимоий тузуми табиатидан келиб чиқувчи янги типдаги муносабатлардир. Бу муносабатлар ички ривожланиш, ғоявий муштараклик соҳасидаги ягона мақсад билангина эмас, уларнинг ташқи сиёсатидаги муштарак вазифалар билан ҳам белгиланади.

Партия, давлат, жамоат ишларининг ҳамма соҳаларида ҳамдўстлик мамлакатлари ўз тажрибасини баҳам кўриб, уни ўзаро тўлдириб ва ривожлантириб бормоқдалар.

Интернационал бирдамлик, социалистик мамлакатларнинг яқин иттифоқи — тинчлик ва социализм учун курашда жуда катта кучдир. Партиямиз билан мамлакатимиз раҳбарларининг бошқа қардош партиялар ва мамлакатлар раҳбарлари билан доимий ўзаро алоқаси натижасида, социалистик қурилиш ва ташқи сиёсатнинг ва шунингдек кўп қиррали ва ҳар томонлама алоқаларимиз соҳасидаги актуал масалалар юзасидан улар билан фикрлашиб туриш натижасида вужудга келадиган коллектив тажриба ана шу кучнинг манбаларидан биридир.

Совет партия-ҳукумат делегацияларининг қардош мамлакатларга қилаётган визитлари, шу мамлакатлар партия-ҳукумат делегацияларининг Совет Иттифоқига қилаётган визитлари социалистик ҳамдўстлик халқлари дўстлигининг ёрқин ва тўлқинлантирувчи намойишига айланиб кетмоқда.

Социалистик ҳамдўстликдаги айрим давлатлар ўртасида мавжуд бўлган баъзи нуқсонларни душманларимиз бўрттириб кўрсатишни яхши кўришади. Лекин шу мамлакатларда ҳокимият тепасида турган партиялар ва уларнинг ҳукуматлари четдаги бирор кимсага қараганда бу ҳақда ўзлари тузукроқ фикр юритишга қодирлар. Социалистик давлатлар ўз муносабатларидаги камчиликларни тугата бориб, бу муносабатларни тағин ҳам мустаҳкамламоқдалар, шу муносабатларни тағин ҳам кўпроқ такомиллаштириб, ўз йўлларидан комил ишонч билан олға бормоқдалар.

Варшава Шартномасидаги мамлакатлар ҳамдўстликда алоҳида роль ўйнамоқдалар. Шу шартнома юзасидан ва шунингдек мавжуд икки томонлама давлат шартномалари юзасидан олинган ўзаро мажбуриятлар социалистик мамлакатларнинг дунёдаги, шу жумладан Европа ишларидаги нуфузини тағин ҳам кучайтирди.

Ҳарбий гуруҳларни биз ўйлаб чиқарганимиз йўқ. Ғарбдаги йирик давлатлар, урушдаги собиқ иттифоқчиларимиз ана шу гуруҳларни тузиш йўлига тушиб олдилар. Дунёни ҳарбий блокларга бўлиб юбориш халқаро хавфсизликни мустаҳкамламайди, балки бу хавфсизликка путур етказади, деб Совет Иттифоқи шу давлатларни неча бор огоҳлантириб келди. Ғарбда дунёдаги аҳволга сергаклик билан баҳо бериш эмас, балки социализмга адоват, экспансияга интилиш устунлик қилди. Варшава Шартномаси ташкилоти Ғарб мамлакатларининг ана шундай сиёсатига ва ҳаракатларига, аввало агрессив Шимолий Атлантика иттифоқининг тузилишига бизнинг жавобимиз бўлди.

Варшава Шартномасида қатнашувчи давлатлар ўз фаолиятини тобора такомиллаштириб бораётган ана шу мудофаа ташкилотини тузиш билан тўғри иш қилганликларини тажриба кўрсатди. Сиёсий маслаҳат комитетининг шу йил март ойида Будапештда қабул қилган қарори Варшава Шартномасида қатнашувчи давлатларнинг ҳарбий мудофаа механизмини мустаҳкамлашда муҳим босқич бўлди. Варшава Шартномаси ташкилотининг баҳодирона қудрати Европада тинчлик ва хавфсизлик ишига хизмат қилдирилмоқда. Лекин дахлдор кимсаларнинг ҳаммаси шуни билиб қўйсинларки, бу ташкилот ўз қатнашчиларининг хавфсизлигига, шу мамлакатлардаги социализм ғалабаларига ҳеч қачон ва ҳеч кимнинг тажовуз қилишига йўл қўймайди.

Социалистик мамлакатлар давлатларнинг тўла суверенитетини эмас, балки қандайдир кемтик суверенитетини ҳимоя қиладилар, деган уйдирма гапларни кескин рад қилиш лозим. Бу гап уларнинг шаънига тўқилган туҳматдан бўлак нарса эмас. Халқнинг ўзи танлаб олган йўлни пинҳона ва ошкора ҳар қандай ҳамлаларга қарши, уни шу йўлдан тойдиришга, унинг социализм йўлидаги ғалабаларини йўққа чиқаришга қаратилган ҳамлаларга қарши пировардигача ҳимоя қилиш ҳуқуқидан иборат суверенитет тушунчасининг бундан ҳам тўлиқ мазмуни бўлиши мумкин эмас. Бу халқни ўзининг интернационал бурчига ва шартнома мажбуриятларига содиқ бўлган дўстлари ёрдамига таяниш ҳуқуқидан ҳеч ким маҳрум қила олмайди, унинг дўстларини эса, шу халққа ёрдам бериш ҳуқуқидан ҳеч ким маҳрум эта олмайди.

Социалистик ҳамдўстлик мамлакатлари ўртасидаги сиёсий муносабатларгина тобора пухта бўлиб қолмасдан, иқтисодий муносабатлар ҳам тобора мазмунли ва кўп қиррали бўлиб бормоқда. Бу мамлакатлар ўз тараққиёти учун жуда катта ресурслар ва имкониятларга эга эканликларини исботладилар. Савдо, фан-техника, маданият ҳамда шу мамлакатларнинг ҳаёти ва фаолиятининг бошқа соҳаларидаги ҳамкорлик масалалари юзасидан тузилган жуда кўп шартномалар ва битимлар ана шундан далолат бериб турибди.

Шу муносабат билан Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгашининг яқинда бўлиб ўтган сессиясида қабул қилинган ҳамда Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгашида қатнашувчи давлатларнинг иқтисодий ҳамкорлигини янги босқичга кўтарадиган қарорларнинг аҳамиятини алоҳида таъкидлаб ўтиш зарур. Бу қарорлар социалистик экономика, социалистик ижтимоий тузум замирида мавжуд бўлган имкониятлардан тағин ҳам тўлиқ фойдаланиш имконини беради. Совет Иттифоқи қабул қилинган қарорлар асосида қардош мамлакатлар билан иқтисодий муносабатларни кенгайтириш ва чуқурлаштириш йўлини бундан буён ҳам давом эттираверади ҳамда ана шу қарорлардан келиб чиқувчи мажбуриятларни бажараверади.

Социалистик давлатларнинг ҳамдўстлиги — шу ҳамдўстликка кирувчи мамлакатлар халқларининггина эмас, шу билан бирга бутун дунё меҳнаткашларининг ҳам тарихий ғалабасидир. Бинобарин, ҳозир тинчлик ва социализм учун курашда шу ҳамдўстликни мустаҳкамлашдан ҳам муҳимроқ вазифа йўқ. КПСС ва Совет ҳукумати ҳамдўстликни янада мустаҳкамлаш ишидаги ўзининг иттифоқчилик ва интернационал бурчини бажармоқ учун бундан буён ҳам ҳамма чораларни кўрадилар.

Бизнинг партиямиз билан ҳукуматимиз Польша Халқ Республикаси, Чехословакия Социалистик Республикаси, Германия Демократик Республикаси, Болгария Халқ Республикаси, Венгрия Халқ Республикаси, Руминия Социалистик Республикаси, Монголия Халқ Республикаси, Корея Халқ Демократик Республикаси, Вьетнам Демократик Республикаси билан муносабатларни ва қардошларча ҳамкорликни мустаҳкамлаш учун ҳамма ишларни қилади.

Ана шу социалистик мамлакатлар оиласида узоқ ва айни вақтда яқин мамлакат Куба ҳам бор. Совет Иттифоқи Куба халқининг тазйиқ ва иғвогарликларга қарши бардам туришида Куба Республикасига ёрдам бермоқ учун лозим бўлган ишларнинг ҳаммасини қилмоқда. Куба билан дўстлик ва ҳамкорликни янада мустаҳкамлашга

(Давоми иккинчи бетда).

ДЕПУТАТ А. А. ГРОМИКО ДОКЛАДИ

(Давоми. Боши биринчи бетда).

биз муҳим аҳамият бермоқдамиз. Бинобарин, Кариб денгизи районида довюрак халқ кўтарган озодлик ва мустақиллик байроғи мағрур ҳилпираб турганлигини халқимиз доимо эсда тутади.

Социалистик давлатлар ўртасидаги муносабатлар тўғрисида гапирганда, шуни таъкидлаб ўтиш кераки, Совет Иттифоқи социалистик Югославия билан муносабатлар гарчи ҳамиша ҳам бир текис давом этмаётган бўлсада, лекин шу муносабатларни ривожлантиришга катта эътибор беради. Биз шунга аминмизки, СССР ва Югославия халқларининг социализм идеалларига берилганлиги, алоқалар ва муносабатларни кенгайтиришдан ҳар иккала томоннинг манфаатдорлиги Совет — Югославия муносабатларини янада ривожлантириш учун шарт-шароит яратиб беради ва биз ана шунинг тарафдоримиз.

Бизнинг мамлакатимиз халқаро майдондаги ишларини амалга оширганда кўпдан-кўп муҳим проблемаларнинг тинчлик манфаатлари йўлида ҳал қилинмоғи учун ўзининг бутун нуфузидан фойдаланмоқда. Совет Иттифоқи тинчлик учун курашар экан, янги жаҳон урушининг бошланиши хавфига бошқа давлатларнинг эътиборини доимо жалб қилиб келмоқда. Ана шу хавфга қарши кураш, халқаро хавфсизлик учун кураш ҳозир ниҳоятда ўткир вазифа бўлиб турибди.

Бу курашда Совет Иттифоқи ва унинг иттифоқдошлари сиёсатда агрессив йўл ўтказаётган доиралар вужудга келтираётган минг-минглаб тўсиқларни бартараф қилишга мажбур бўлмоқдалар. Лекин тинчлик учун курашнинг мураккаблиги ва қийинлиги мамлакатимизнинг ва дўстларимизнинг тинчлик кучлари олдинги сафида комил ишонч билан бориш, агрессия кучларига зарба бериш йўлидаги азми қарорини тағин ҳам кўпроқ мустаҳкамламоқда. Бизнинг халқаро ишлардаги конкрет фаолиятимиз очиқ китоб каби ҳаммага маълум, бизнинг ишларимиз ташқи сиёсатимизнинг ҳаққонийлигига бўлган ишонч билан суғорилган.

Совет Иттифоқи ҳамиша агрессив босқинчилик урушларининг душмани бўлиб келди ва шундай бўлиб қолади. Агрессия қурбони бўлган мамлакатлар доимо давлатимиздан мадад олиб келдилар ва бундан буён ҳам ола берадилар. Шу сабабли Совет Иттифоқининг ташқи сиёсий йўли кўп жиҳатдан Ғарбдаги айрим давлатларнинг ташқи сиёсатига тўқнаш келиб қолмоқда. Сиёсатдаги турли йўналишларнинг ана шундай тўқнашуви аслини олганда ҳозирги дунёдаги ҳамма воқеаларга катта таъсир ўтказмоқда.

Ғарбдаги айрим йирик давлатлар сиёсатда агрессив йўлни ўтказиб келаётганлиги ва бунинг устига бошқа мамлакатлар ва халқларга қарши бевосита агрессия қилаётганлиги яхши маълум.

Беш йилдирки, АҚШ ярим миллионлик армияси билан Жанубий Вьетнамга бостириб кириб, Вьетнам халқига қарши уруш олиб бормоқда. Женевада Вьетнамга доир тузилган халқаро битимларни қўпол равишда бузган АҚШ агрессор бўлиб майдонга чиқди. Вьетнамдаги уруш — Америка Қўшма Штатлари томонидан босқинчилик мақсадларини кўзловчи урушдир. Бу уруш эркин яшашни ва ўзининг ички ишларини ўзи хоҳлаганидек ташкил этишни истаган халққа қарши олиб борилаётган урушдир.

Вьетнам Демократик Республикаси ва Жанубий Вьетнам Миллий озодлик фронти — эндиликда эса Жанубий Вьетнам республикасининг Муваққат революцион ҳукумати Вьетнам проблемасини сиёсий жиҳатдан бартараф этишга ўзларининг тайёр эканликларини неча марталаб намойиш қилдилар ва шу мақсадда конкрет таклифлар киритдилар. Ҳозир Парижда олиб борилаётган музокараларда улар тегишли таклифлар тақдим этдилар.

Совет Иттифоқи бу таклифларни АҚШ ижобий назар билан кутиб олади, деб умид қилади. АҚШнинг Вьетнамда қуролли йўл билан ғалаба қозониш умиди пуч бир нарсадир. Мустақиллик учун олиб борилган курашда ўзининг миллий мақсадларини жуда яхши тушинишини кўрсатган Вьетнам халқи курашни ўз адолатли ишининг пировард тантанасигача давом эттиришга қаттиқ бел боғлаган. АҚШдагилар тўғри хулосаларни қанчалик тез чиқариб олиб, Вьетнамдаги урушни тўхтатиш, унинг территориясидаги Американинг ҳамма қўшинларини олиб чиқиб кетиш зарурлигини тан олса, АҚШнинг ўзи учун ҳам шунчалик яхши бўлади.

Совет Иттифоқи адолатли кураш олиб бораётган қардош Вьетнам халқига ёрдам бериб келмоқда ва бундан буён ҳам ёрдам бераверади. Шундай йўл тутиш орқали у пролетар интернационализмининг ленинча принципларига амал қилмоқда ва шу принциплардан асло чекинмайди.

Вьетнамдаги уруш муносабати билан унга туташган бутун район ғоят хатарли район бўлиб қолмоқда. Модомики, уруш тўхтатилмаган экан, тағин ҳам оғир оқибатлар келтириб чиқарувчи можаронинг кенгайиш хавфи доимо сақланиб қолаверади.

Совет Иттифоқи АҚШ сиёсати ва ҳаракатларининг ҳамма жиҳатларини ва эҳтимол тутилган оқибатларини сергаклик билан ҳисобга олиш натижасида Америка ҳукумати Вьетнамдаги агрессив урушни тўхтатиш қарорига келади, деб ишонишни истар эди. Ҳозир томонлар ўртасида олиб борилаётган музокараларни муваффақиятга эриштирадиган тўғри йўл ана шудир. Совет Иттифоқи эса, ана шу муваффақиятни кўришни истайди.

АҚШда, шу жумладан юксак давлат лавозимларини эгаллаб турган мансабдорлар орасида шундай кишилар борки, улар Вьетнамдаги урушнинг тўхтатилиши ва Америка қўшинларининг Вьетнамдан олиб чиқиб кетилиши АҚШнинг обрўйини тўкади, деб даъво қилмоқдалар. Йўқ, ишнинг бундай тарзда ҳал қилиниши америкаликларнинг обрўйини тўкиш бир ёқда турсин, балки, аксинча обрўсини оширади. Обрўни ошириш вазифаси эса ҳозир унчалик осон эмаслиги • Вашингтондагиларга яхши маълум.

Вьетнамдаги урушнинг тўхтатилиши ва Вьетнам масаласининг сиёсий бартараф қилиниши, умуман халқаро вазиятни анча соғломлаштирган бўлур эди, бу эса барча халқларнинг, барча давлатларнинг манфаатларига мос келади.

Яқин Шарқ районидаги вазият умуман дунёдаги аҳволга катта таъсир қилмоқда. Совет Иттифоқи Яқин Шарққа катта эътибор бериб келди ва ҳозир ҳам катта эътибор бермоқда. Бу район тинчлик ишига хатарли оқибатлар келтириб чиқариши мумкин бўлган хавфли манба бўлиб қолмоқда. Ҳозирги асосий хавф нимадан иборат? Бу хавф шундан иборатки, Исроил араб давлатлари — Бирлашган Араб Республикаси, Сурия, Иорданиядан ўзи босиб олган территорияларни ҳали ҳам бўшатиб бергани йўқ.

Афтидан, 1967 йил июнидан кейин шовинистик жазава Исроилнинг айрим арбобларини бошини шу қадар гангитиб қўйганки, уларнинг воқеаларга сергакроқ назар билан қарайдиган бўлишлари учун икки йиллик муддат ҳам камлик қилди. Воқеаларга сергакроқ назар билан қараш эса — агрессия натижасида босиб олинган ўзгаларнинг территориясини қўлда ушлаб туриш мумкин эмаслигини, бу территорияларни ўз эгаларига қайтариб бериш лозимлигини эътироф қилиш демакдир.

Исроилда қилинаётганидек ҳарбий жиҳатдан устунликка маҳлиё бўлиш Исроил учун калтабинликдир. Оккупация қилинган территорияларни Исроил қўшинларидан бўшатиб бериб, айни вақтда Яқин Шарқдаги ҳамма давлатларни, шу жумладан Исроилнинг ҳам мустақил миллий ҳаёт кечиришга ва бу муҳим районда мустаҳкам тинчлик ўрнатишга бўлган ҳуқуқини тан олиш асосида масаланинг ҳал қилиниши бирдан-бир пухта йўл бўлур эди.

Араб мамлакатлари ана шунинг тарафдоридирлар. Совет Иттифоқи, Варшава Шартномасидаги иттифоқдошларимиз ана шунинг тарафдоридирлар. Дунёдаги бошқа кўпгина давлатлар шу талабни ёқлаб чиқмоқдалар.

Ҳозирги вақтда тегишли ҳукуматлар ўртасида, шу жумладан Хавфсизлик Кенгашининг доимий аъзолари бўлган йирик давлатлар — СССР, АҚШ, Франция, Англия ўртасида Яқин Шарқдаги аҳволни бартараф қилиш йўллари тўғрисида фикрлашиб олинмоқда. Бу фикрлашув қандай натижа беришини ҳозирча айтиб бўлмайди. Лекин ўз-ўзидан икки хулоса чиқиб турибди.

Биринчи хулоса — фикрлашувда қатнашаётган ҳамма томонлар Яқин Шарқдаги аҳволни ҳозирги вақтдаги тарзда қолдириш катта, жуда катта хавф-хатар билан боғлиқ эканлигини яхши биладилар.

Иккинчи хулоса — можарога бевосита тортилган икки томондан бири — араблар томони аҳволни бу районда тинчликни таъминлайдиган муқим асосда бартараф қилишга тайёр эканлигини изҳор қилмоқда. Иккинчи томон — Исроил масалани бартараф этишга қаратилган ҳар қандай таклифларни ўжарлик билан, деярли автомат тарзда рад этмоқда.

Исроил арбоблари масалани шундай бартараф қилишни истаймизки, натижада Исроилнинг тинчлик шароитида яшаши таъминлаб бериладиган бўлсин, деган гапни тез-тез айтмоқдалар. Лекин уларнинг бу гапи тутуруқсиз бўлиб чиқмоқда, чунки улар масаланинг худди шундай тарзда ҳал қилинишини рад этиб, Исроилнинг уруш ҳолатида яшашини афзал кўрмоқдалар. Лекин шуни таъкидлаш кераки, бу — жуда калтис йўл ва бу йўлнинг Исроил учун келтириб чиқариши мумкин бўлган хавфини ҳаддан ташқари ўзига зеб бериш билан ҳам (Тель-Авивдагилар Исроилни ўнта буюк давлатдан ҳам кучли ҳис қилиб, ўзларига шундай зеб бермоқдалар), турли-туман асоссиз даъволар билан ҳам йўқотиб бўлмайди.

Совет Иттифоқи Яқин Шарқдаги аҳволни бартараф қилиш учун ҳамма имкониятлардан фойдаланиш тарафдоридир. Сусткашлик хатарли бўлиб, ҳаммага зарар етказади. Бундай сусткашлик сиёсий зарар етказади, чунки бу райондаги вазиятнинг чигаллашиш хавфи жуда катта. Сусткашлик иқтисодий зарар етказади, чунки Бирлашган Араб Республикаси суверенитети остида бўлган халқаро кема қатновининг муҳим йўли — аввало, Суэцш каналида ҳаракат тўхтатиб қўйилди.

Масаланинг яна бир принципиал жиҳати бор: бошқа мамлакатларга ҳужум қилиб, куч ишлатиш натижасида уларнинг территориясидан бир қисмини босиб олган давлат Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг уставини ва Хавфсизлик Кенгашининг тегишли қарорини қўпол равишда поймол қилиб, оккупацияни давом эттиришига йўл қўйиб бўлмайди, бунга йўл қўйиш агрессияга эрк бериш бўлур эди.

Совет ҳукумати муҳим ташаббус кўрсатиб, Яқин Шарқдаги можарони сиёсий бартараф қилишга ёрдамлашишга қаратилган таклифларни ишлаб чиқди. Бу таклифлар, шу жумладан, энг кейинги вақтда илгари сурилган таклифлар ҳам бу районда тинчликни ўрнатиш йўлларини қидиришда ўз ролини ўйнаб келмоқда.

Исроил АҚШ ҳукуматининг сиёсатига таянмоқда. Шу сабабли, биз АҚШ ҳукуматининг ана шу масалаларнинг ҳаммасида бирмунча реалистик позицияда туриб, вақтинчалик наф кўриб қолиш мўлжалларини кўзламай, балки узоқ муддатли манфаатларга амал қилишини истар эдик. Катта ва кичик ҳамма мамлакатлар Яқин Шарқдаги вазиятнинг бартараф қилинишидан манфаатдор бўлмасликлари мумкин эмас. Бу вазифанинг ҳал этилиши халқаро вазиятга ҳам ижобий таъсир қилган ва тинчлик фойдасига муайян хизмат қилган бўлур эди.

Депутат ўртоқлар, Совет Иттифоқининг ташқи сиёсатида Европадаги ишлар катта ва муҳим ўрин олади. Бутун жаҳон сиёсатининг жуда муҳим масалалари Европадан бошланади ва Европага келиб тақалади. Мамлакатимизнинг тақдири Европадаги воқеаларнинг қандай тус олишига кўпинча боғлиқ бўлиб келган. Бошқача қилиб айтганда, Совет Иттифоқининг хавфсизлиги Умумевропа хавфсизлигидан ажралмасдир.

Совет ташқи сиёсатининг бу райондаги асосий мақсадлари нималардан иборат? Совет Иттифоқи ташқи сиёсий фаолиятининг бошқа соҳаларида бўлгани сингари бу мақсадлар ҳам КПСС XXIII съезди қарорларида аниқ белгилаб берилган. Бу мақсадлар — кескинликни юмшатиш учун кураш, агрессив, реваншчи, империалистик доираларнинг урушқоқлик сиёсатига кескин зарба бериш, Европа хавфсизлигини мустаҳкамлаш учун, Европадаги барча давлатларнинг ўзаро манфаатдорлик асосида тинч ҳамкорлик қилиши учун кураш олиб боришдан иборат.

Европадаги ишларда ҳам принципиал ва актив сиёсат ўтказиб келаётган Совет Иттифоқи шунга асосланиб иш тутмоқдаки, иккинчи жаҳон урушидаги ғалаба нақадар қудратли ғалаба бўлган бўлсада (у ҳақиқатан ҳам худди шундай ғалаба бўлган эди), лекин шунинг ўзи янги агрессия бошланишини даф қилувчи ҳамма зарур шароитларнинг яратилишини таъминлай олмайди. Ана шу тушунча Европанинг урушдан кейинги тузилиши тўғрисида иттифоқчилар ўртасида тузилган битимларга асос қилиб олинган эди ва битимларнинг ҳар бир банди, ҳар бир ибораси ана шундан далолат бериб турибди. Башарти Европадаги ҳамма давлатлар ўз сиёсатини иккинчи жаҳон уруши ва урушдан кейинги ривожланиш натижасида бу ерда вужудга келган ва ҳозир мавжуд бўлган реал аҳволни ҳисобга олган ҳолда қурганлари тақдирдагина бу қитъа уруш хавфидан халос қилинган бўлади.

Европа хавфсизлиги манфаатлари, аввало, ҳамма давлатларнинг уруш якунларини эътироф қилишини, Европа мамлакатлари ўз ўрталаридаги муносабатларни ва Европа давлатлари билан дунёнинг бошқа районларидаги мамлакатлар ўртасидаги муносабатларни шу негизда қуришни тақозо этмоқда.

Иккинчи жаҳон уруши Европанинг сиёсий ва социал харитасини тамомила ўзгартириб юборди. Бундан 20 йил муқаддам немис меҳнаткашларининг биринчи давлати — Германия Демократик Республикаси дунёга келганлиги тарихий аҳамиятга эга бўлган муҳим воқеа бўлди. Бу давлатда Потсдам ва бошқа иттифоқчилик битимларининг энг муҳим қоидалари ва принциплари тўла-тўкис амалга оширилди. Зотан, шу битимларнинг маъноси герман милитаризми ва нацизмни таг-томири билан абадий йўқотиб ташлашдан, Германия агрессияси хавфининг яна вужудга келишига йўл қўймасликдан иборат эди.

Германия Демократик Республикасида социалистик қурилиш соҳасида эришилган катта муваффақиятларни халқимиз зўр мамнуният билан таъкидлайди. Республиканинг халқаро обрўйи тўхтовсиз ошиб бормоқда. Яқиндагина бир қанча янги давлатлар Бонннинг барча немислар номидан бир ўзи вакиллик қилишдан иборат бемаъни даъволарини рад этиб, ГДР билан дипломатия муносабатлари ўрнатдилар.

Шу кунларда Германия Демократик Республикасининг партия-ҳукумат делегацияси расмий дўстлик визити билан Совет Иттифоқида меҳмон бўлиб турибди. Халқимиз немис меҳмонларни қардошларча, қизғин кутиб олмоқда. Бу визит СССР билан ГДР ўртасидаги дўстлик ва бузилмас иттифоқни янада мустаҳкамлашга хизмат қилишига аминмиз.

ГДР гражданлари яқинда қабул қилган ўз конституциясида ўз тақдирларини социализм мамлакатлари билан абадий боғлаганликларини ва ўзларининг келажагини шу мамлакатлар билан дўстликдан иборат деб билаётганликларини бутун дунёга маълум қилдилар. Немисларнинг ана шу социалистик давлати ўзининг бутун фаолияти билан немислар диёрида тинчлик, тараққиёт, гуманизм идеалларини қарор топтирмоқда.

Иккинчи жаҳон уруши натижасида қитъадаги бир қанча давлатлар урушдан олдинги чегаралардан фарқ қилувчи чегаралар доирасида яшаб турганлигини ҳар бир европалик ҳозир яхши билади. Ана шу адолатли чегаралар, шу жумладан Одер—Нейсе бўйлаб ўтган чегара ва ҳар иккала герман давлати ўртасидаги чегара Европадаги хавфсизликнинг муҳим гаровидир.

Европа давлатларининг мавжуд чегаралари даҳлсиздир, бу чегаралар, энг катта уруш алангасида таркиб топди, бутун-бутун давлатлар ва халқларни йўқ қилиб ташлашни ўз олдига мақсад қилиб қўйган агрессорларга қарши кураш натижасида вужудга келди.

Бу чегаралар шунинг учун ҳам даҳлсиздирки, уларнинг қонунийлиги ва ҳамманинг ҳурмат қилиши мажбурлиги Ялта ва Потсдам битимларига, шунингдек манфаатдор давлатлар ўртасидаги бошқа бир қанча халқаро шартномаларга асосланади. Ялта ва Потсдам битимлари эса, ўз аҳамияти жиҳатидан тарихий, сиёсий ва халқаро — ҳуқуқий ҳужжатлардир.

Бу чегаралар шунинг учун ҳам даҳлсиздирки, Европадаги бир қанча мамлакатлар, шу жумладан, ГДР ва ГФР ўз турмушини, ўз давлатининг ишларини чорак асрдан бери ўз ихтиёрича ана шу янги чегаралар доирасида қуриб келмоқда.

Бу чегаралар яна шунинг учун ҳам даҳлсиздирки, тинчлик шароитида ўсиб вояга етган европаликларнинг бутун бир авлоди Европа давлатларининг ҳозир мавжуд бўлган чегараларидан бошқа чегараларни билмайди ва бу чегараларни ҳақли равишда тинчлик чегараси деб қабул қилмоқда.

Мавжуд чегараларнинг даҳлсизлиги — Европа учун энг муҳим масаладир. Тинчлик ёки уруш бўлиши давлатлар, айниқса йирик давлатлар бу масалага қандай жавоб беришларига боғлиқдир.

Бизнинг мамлакатимизга келганда, биз бу масалага тамомила равшан қилиб бундай жавоб берамиз: Қитъанинг шарқи ёки ғарбидаги, шимоли ёки жанубидаги давлатларнинг чегаралари даҳлсиздир, зотан ҳеч қандай куч аҳволни ўзгартира олмайди.

Европадаги чегаралар масаласида Варшава Шартномасидаги иттифоқдошларимиз ҳам худди шундай позицияда турибдилар, биз каби уларнинг ҳам сўзи билан иши бирдир.

Европада таркиб топган чегараларнинг даҳлсизлигини эътироф қилиш хусусида аниқ позицияда туриш — у ёки бу давлатнинг Европа ишларидаги сиёсати қандай эканлигини ва унинг тинчлик тўғрисидаги гаплари ҳақиқий ниятларига қанчалик тўғри келишини билдирувчи энг муҳим кўрсаткичдир.

Урушдан кейинги дастлабки йилларда бўлганидек, ҳозир ҳам совет халқи герман милитаризми ва нацизмни қайтадан тиклаш йўлидаги уринишларни эътибор билан кузатиб турибди. Потсдам битими нацизмни ва милитаризмни таг-томири билан йўқотишни талаб қилади. Нацизм ва милитаризмга қарши кураш мамлакатимизнинг ташқи сиёсат соҳасида сарфлаётган куч-ғайратларининг энг муҳим йўналишларидан биридир.

Германия Федератив Республикасидаги янги нацистларнинг национал-демократик партияси Ғарбий Германиядаги 10 та ўлкадан 7 тасининг парламентига ўз вакилларини сайлаттириб олди ва бўлғуси парламент сайловида федерал бундестагга ҳам кириб олиш ниятида юрибди. Ғарбий Германия буржуа партияларининг ичида, давлат аппаратида, полиция органларида, армияда ҳам янги нацистик кучлар тобора зўр таъсирга эга бўлиб қолмоқдалар.

Бу хусусда нима дейиш мумкин? Уруш тамом бўлган вақтда ғарбдагилар нацизмга ҳозирги вақтдагига нисбатан анча масъулият билан қараган эдилар, ўша вақтда нацизм хавфи ҳозир айрим пойтахтларда қилинаётганидек процентлар ва процентларнинг улушлари билан ҳисобланмас эди. Ўша вақтда фашизмнинг ҳар қандай формада яшаш ҳуқуқи абадий рад қилинган эди.

Башарти биз урушдан олдинги Германия билан ҳозирги Федератив Республика ўртасидаги ўхшашликни эътибордан соқит қилсак, башарти, уларнинг сиёсатидаги ва ғоявий муҳитидаги айрим ўхшаш белгиларни пайқамасак, ҳақиқатга хилоф иш тутган бўлур эдик. Нацистларнинг тез-тез ўтказилиб турган йиғинлари, жуда кўп нусхада нашр этилаётган адабиёт, мактаб дарсликлари — ана шуларнинг ҳаммаси одамзот авлодини қасоскорлик ғоялари руҳида тарбиялаш, ўтмишда герман империалистлари миллион-миллион немисларни ажал гирдобига ташлаган мақсадлар йўлида хизмат қилишга тайёр авлодни тарбиялаш вазифасига кўп жиҳатдан бўйсундирилган.

Ҳамма белгилар шуни кўрсатиб турибдики, СССРга яхши бўлган ҳар бир нарса ГФРга ёмондир, деган мезон Германия Федератив Республикасида аввал бўлганидек ҳозир ҳам одат тусига кириб қолган. Европадаги вазиятни соғломлаштиришга, ГФР билан муносабатларга доир масалаларни ҳал этишга қаратилган кўпгина таклифларимиз қаршиликка учраётганлигининг сабабини худди шу нарса билан изоҳлаш мумкин.

Германия Федератив Республикасининг Совет Иттифоқи билан нормал муносабатларни ривожлантириш имкониятлари бошқа мамлакатларнинг имкониятларидан кам эмас, деб Совет Иттифоқи неча марта таъкидлади. Муносабатлардаги қийинчиликларни биз вужудга келтираётганимиз йўқ. Ишнинг моҳияти шундаки, Германия Федератив Республикаси муносабатларнинг яхшиланиши учун Европа ишларидаги сиёсатимиз принципларидан чекинишни талаб қилмоқчи бўлади, бундай бўлиши асло мумкин эмас.

Иккинчи жаҳон уруши даврида агрессив герман империализми халқлар бошига қандай кулфат солганлигини Европадаги бошқа халқлар каби бизнинг халқимиз ҳам узоқ вақт унутмайди. Немисларга, аниқроғи немис капиталистларига ва юнкерларига бошқа халқларнинг хуни эвазига яхши ҳаёт қуриб беришни ваъда қилган гитлерчилар тўдасининг жиноятларини европаликларнинг ҳозирги авлодигина эмас, келажак авлодлари ҳам инсон заковати ва ҳис-туйғулари қодир бўлган энг зўр нафрат билан эслаб юрадилар.

Башарти Германия Федератив Республикаси тинчлик йўлидан борадиган бўлса, муносабатларимизда бурилиш рўй бериши мумкин ва биз шуни истаймиз. Бунинг учун мағлубият билан тугаган уруш учун қасос олиш планлари ўрнини жуда катта иқтисодий ва техникавий имкониятларга эга бўлган Германия Федератив Республикасининг келажаги — барча давлатлар билан, шу жумладан, Совет Иттифоқи билан тинч ҳамкорликдадир, деган тушунча олмоғи лозим.

Совет ҳукумати ана шу позицияларга асосланиб, Германия Федератив Республикаси билан куч ишлатишдан воз кечиш тўғрисида, ҳатто тегишли битим тузишга қадар фикрлашиб олишни давом эттиришга, шунингдек Совет — Ғарбий Германия муносабатларига доир бошқа масалалар хусусида фикрлашиб олишга ва тегишли алоқалар ўрнатишга тайёрдир. Ўз-ўзидан равшанки, фикрлашиш вақтида Совет Иттифоқи иттифоқдошларимиз бўлмиш қардош социалистик мамлакатларнинг манфаатларини ҳам батамом ҳисобга олади.

Европанинг худди марказида совет ташқи сиёсатининг зўр эътиборини талаб қилувчи нуқта бор. Бу — Ғарбий Берлиндир. Урушдан кейинги йиллар мобайнида шу шаҳар теварагида неча марталаб чигалликлар чиқиб турди.

Ғарбий Берлин бирдан-бир ўзига хос халқаро — ҳуқуқий статусга эга. У суверен давлат — Германия Демократик Республикасининг марказида жойлашган бўлиб, ташқи дунё билан шу давлатнинг коммуникацияларидан фойдаланиш орқалигина алоқа боғлаш имкониятига эга. Ғарбий Берлиннинг социал ва давлат тузилиши, унинг хўжалик ва валюта системаси ҳамда унинг аҳолиси яшаб турган бошқа шароитлар ГДРда мавжуд бўлган тартиблардан ва шароитлардан фарқ қилади.

Лекин можароларнинг манбаи бунда эмас. Бу можаролар Германия Федератив Республикасининг қонунга хилоф равишда Ғарбий Берлинга тажовуз қилиши, шаҳар территориясидан ГДРга, Совет Иттифоқига ва бошқа социалистик давлатларга душманлик мақсадларида фойдаланиш йўлидаги уринишлари оқибатида келиб чиқмоқда.

ГДР каби Совет Иттифоқининг ҳам Ғарбий Берлин хусусидаги сиёсий йўли равшан. Биз бу шаҳарнинг аҳолиси ва унинг маъмурлари мустақил сиёсий замин бўлган Ғарбий Берлиннинг нормал яшашини таъминлайдиган фаолияти учун ҳамма имкониятларга эга бўлишининг тарафдоримиз. Лекин бизнинг манфаатларимизга, иттифоқдошимиз бўлган Германия Демократик Республикасининг қонуний манфаатларига путур етказилишига ва Ғарбий Берлиннинг алоҳида статуси бузилишига йўл қўйиш мумкин эмас.

Башарти Ғарбий Берлиндаги аҳвол учун ўз навбатида жавобгар бўлган урушдаги иттифоқчиларимиз бўлмиш бошқа давлатлар бу масалага Европа хавфсизлиги манфаатларини кўзлаб ёндошадиган бўлсалар, у ҳолда Совет Иттифоқи ҳозир ва келажакда Ғарбий Берлин теварагида чигалликлар бўлишининг олдини олиш хусусида фикрлашишга тайёрдир. Ўз-ўзидан равшанки, биз Германия Демократик Республикасининг қонуний манфаатларига, Ғарбий Берлиннинг алоҳида статусига зарар келтирадиган ҳеч қандай чораларга рози бўлмаймиз.

Совет Иттифоқи ўзининг Европа хавфсизлигини мустаҳкамлаш соҳасидаги ғайрат-ҳаракатларида коллектив хавфсизлик системасини вужудга келтириш хавфсизликни мустаҳкамлашнинг энг самарали йўли бўлади, деган фикрга асосланади.

Европада бундай хавфсизлик учун Совет Иттифоқи урушдан олдинги йиллардан бери курашиб келмоқда. Лекин иккинчи жаҳон урушидан олдинги даврда ғарбий давлатларнинг ҳукуматлари Совет Иттифоқи ва бошқа давлатларнинг хавфсизлигига зарар етказган ҳолда, агрессорлардан ўзларини омон сақлашга уриниб, турли пактлар ва тил бириктириш лойиҳалари билан ўзларини ўзлари ғафлатда қолдириб келдилар. Улар тобора кўпроқ ёнбериш билан Гитлер ва Муссолинининг агрессия бошлаш йўлига поёндоз солиб, уларга хушомадгўйлик қилдилар.

Уруш йилларида биз билан бирга фашистлар Германиясига қарши кураш олиб борган, урушдан кейинги тинчликка биз билан бирга асос солган ғарбдаги давлатлар урушдан кейинги даврда тўғри хулосалар чиқариб олдилар, деб бўлмайди. Асло бундай деб бўлмайди. Коллектив хавфсизликдан кўра, улар кўп жиҳатдан урушдан олдин вужудга келиб турган ҳарбий — сиёсий комбинацияларни эслатувчи тор ҳарбий-сиёсий гуруҳлар тузиш йўлини афзал кўрдилар. 1949 йилда агрессив Шимолий Атлантика блоки тузилганидан кейин бу нарса айниқса равшан бўлиб қолди.

Совет Иттифоқи аввал бўлганидек ҳозир ҳам Европа хавфсизлиги проблемаларига нисбатан тутган позициясида Европа мамлакатлари ўртасидаги муносабатларни тинч, айни тинч ҳамкорлик негизида ташкил этишга интилмоқда. Бизнинг таклифларимиз ана шунга қаратилган, зотан биз у ёки бу ғоялар ва лойиҳаларни ўртага ташлашда ким биринчи бўлиши лозим, деган масалани талашаётганимиз йўқ. Башарти бошқа давлатларнинг таклифлари Европадаги кескинликни юмшатишга, Европада тинчликни мустаҳкамлашга қаратилган бўлса, Совет Иттифоқи уларнинг ҳар қандай таклифларини қараб чиқишга тайёрдир.

Варшава Шартномасида қатнашувчи давлатлар Европада хавфсизликни таъминлашга доир таклифларнинг кенг программасини ўз ичига олган машҳур Бухарест декларациясини илгари сурдилар. Социалистик мамлакатлар Европадаги ҳарбий кескинликни юмшатиш сари конкрет қадамлар қўйиш тўғрисида таклиф киритдилар. Бухарест декларациясининг қатнашчилари Европа хавфсизлиги масалаларини Европадаги барча мамлакатлар коллектив бўлиб муҳокама қилсинлар, деб таклиф киритдилар.

Европадаги коммунистик ва ишчи партияларнинг Карлови Варидаги конференцияси Европа хавфсизлиги учун кураш активлигини кучайтириш учун катта аҳамиятга эга бўлди. Шу конференция илгари сурган программа бундан икки ярим йил муқаддам бўлганидек, ҳозир ҳам актуалдир.

Варшава Шартномасида қатнашувчи давлатларнинг хавфсизлик масалалари юзасидан Умумевропа кенгашини чақириш тўғрисида шу йил март ойида Европадаги барча мамлакатларга қарата Будапештда қабул қилган Мурожаати нақадар кўп фикрларга сабаб бўлганлиги СССР Олий Советининг депутатларига маълум, албатта. Ҳақиқатда Европадаги биронта давлат кенгаш чақириш тўғрисидаги таклифга эътироз билдиргани йўқ.

Финляндия ҳукумати ташаббус кўрсатиб, тегишли ҳукуматлар ўртасида маслаҳатлар ўтказиш йўли билан кенгашга тайёргарлик бошлашни ва муайян босқичда кенгашни чақиришга алоқадор масалаларни муҳокама қилмоқ учун учрашув ўтказишни таклиф қилиб, барча манфаатдор давлатларга мурожаат қилганлигидан Совет ҳукумати ўзининг мамнун бўлганлигини изҳор этади. Совет ҳукумати Финляндия ҳукуматининг ана шу ташаббусига ижобий жавоб берди ва шу таклифни рўёбга чиқаришга кўмаклашишга тайёрдир.

Бир қанча мамлакатларнинг ҳукуматлари: зарур тайёргарлик кўриш йўли билан Умумевропа кенгашининг муваффақиятини таъминлаш муҳим деб айтмоқдалар. Бу гап бизнинг қарашларимизга ҳам тўғри келади. Лекин тайёргарликни кенгашга етиб бориб бўлмайдиган чангалзорга айлантириб юбормасликк ҳам муҳимдир.

Совет Иттифоқи Европанинг шарқи ва ғарбидаги давлатларнинг биргаликдаги куч-ғайратлари билан бутун қитъа фаровонлигига бевосита алоқадор бўлган энергетика, транспорт, соғлиқни сақлаш соҳаларидаги катта лойиҳаларни ҳам амалга ошириш тарафдоридир. Кенг кўламдаги иқтисодий ва илмий-техникавий ҳамкорлик, монеъсиз ўзаро манфаатли савдо-сотиқ маданий алоқалар ривожлана борган сари сиёсий соҳадаги ҳамкорликнинг ҳам муҳим асоси бўлиб қолиши мумкин ва лозим.

Кўриниб турибдики, муҳокама қилиниши мумкин бўлган проблемалар оз эмас, ҳамма гап уларни қараб чиқишга тайёр бўлиб, туришда ва бир қарорга келишда қолган.

Умуман олганда, бизнинг Европадаги позицияларимиз мустаҳкам. Совет Иттифоқи ва унинг иттифоқдошларининг социализм ғалабалари, эркинлиги ва мустақиллиги таъминланган. Германия Демократик Республикаси Варшава шартномаси мамлакатларининг мудофаа системасида бошқа барча қатнашчилар билан тенг ўринда турибди ва унинг мавқеи нақадар мустаҳкам эканлигини синаб кўришни ҳеч ким орзу қилмаса ҳам бўлади.

Аввал ҳам, ҳозир ҳам биз на Европада, на унинг ташқарисида ҳеч кимга хавф солганимиз ва хавф солаётганимиз йўқ. Бизнинг армиямиз фашист агрессорларни тор-мор қилиб, Европа марказига уруш эмас, балки тинчлик келтирди. Совет Иттифоқи Европадаги хавфсизлик ўз хавфсизлигимиздан ажралмас эканлигини ўзининг бутун фаолияти билан амалда исботлади, у ўзининг ташқи сиёсатида шунга амал қилмоқда ва бундан буён ҳам шунга амал қилаверади.

Совет Иттифоқи аввалдагидек ҳозирда ҳам Ўрта денгиз районида ракета-ядро қуролидан холи зонанинг вужудга келтирилиши Европа хавфсизлиги учун, шунингдек Африка қитъаси учун, Яқин ва Ўрта Шарқ хавфсизлиги учун муҳим аҳамиятга эга бўлур эди, деб ҳисоблайди. Тегишли давлатларнинг бу районда ракета-ядро қуролини жойлаштиришга йўл қўймаслик мажбуриятини олишлари биринчидан, бу ерда жойлашган мамлакатларнинг хавфсизлигини мустаҳкамлаган бўлур эди ва иккинчидан, умуман жаҳондаги кескинликни юмшатишга ёрдам берган бўлур эди.

Ўрта денгиз районида ядро қуролини ва уни элтиб қўювчи воситаларни жойлаштирмаслик масаласи манфаатдор давлатларнинг жиддий суратда қараб чиқишига сазовор бўлган муҳим масалаларнинг биридир. Бу масала ҳозирги кунда ҳар қачонгидан кўра актуалроқ масаладир.

Депутат ўртоқлар, Совет — Хитой муносабатлари проблемаси мамлакатимизнинг манфаатлари нуқтаи назаридан ҳам, халқаро вазиятнинг бориши нуқтаи назаридан ҳам умуман, жуда катта аҳамиятга эгадир.

Хитой Совет Иттифоқининг қўшнисидир. Хитой билан чегараларимизнинг узунлиги 7395 километр келади. Хитой қандай мақсадларни кўзда тутади, унинг ташқи сиёсати нималарга асосланади, Осиёдаги аҳвол, шунингдек Осиёдан бошқа мамлакатлардаги аҳвол ҳам кўп жиҳатдан шунга боғлиқдир.

Кўп йиллардан буён Хитойнинг сиёсатида кескин бурилиш рўй берди. ХХР раҳбарлари ҳамма соҳаларда социалистик ҳамдўстлик давлатлари билан муносабатларни сусайтириш, сўнгра, эса амалда узиб қўйиш йўлига ўтдилар. Улар баҳс ва мунозара юритишдан бузғунчилик, қўпорувчилик ишларига, замонамиздаги революцион кучларни бир-бирига қарама-қарши қўйиш учун актив уриниш йўлига ўтдилар. Улар тинч-тотув яшашни танқид қилишдан халқаро низоларнинг бартараф қилинишига очиқдан-очиқ қаршилик кўрсатиш йўлига, иғвогарлик билан қуролли можаролар уюштириш йўлига ўтдилар.

ХХР раҳбарлиги Хитой революцияси ғалаба қилиб, халқ хитойи ташкил топгандан кейинги дастлабки йилларда мамлакатларимиз ўртасида вужудга келган муносабатларни изидан чиқариш учун ҳамма чораларни кўрди. Савдо-сотиқ 1959 йилдаги қарийб 2 миллиард сўмликдан 1968 йилда 86 миллион сўмга тушиб қолди. Илмий, техника алоқалари, маданий алоқалар тамомила узилди. Иқтисодий ҳамкорликка доир шартномалар Хитой томонининг айби билан бирин-кетин бекор қилинди ёки йиғиштириб қўйилди. Халқаро миқёсдаги актуал проблемалар юзасидан давлатларнинг позицияларини мувофиқлаштириш мақсадида авваллари амалга оширилган ишлар Хитой томонининг айби билан тўхтатиб қўйилди.

Чегарадаги вазият илгари чегара районлар ўртасидаги мустаҳкам алоқаларнинг ривожланиши, табиий бойликларни, чегара яқинидаги дарё ҳавзаларини ўзлаштиришда кенг ҳамкорлик қилиниши билан, аҳоли ўртасидаги дўстона алоқалар билан характерланар эди. Эндиликда чегарадаги вазият кескинлашди, низолар ва очиқдан-очиқ можаролар тез-тез такрорланадиган бўлиб қолди.

Хитой раҳбарлари ҳозирги вақтда Совет Иттифоқининг, социалистик ҳамдўстликдаги бошқа мамлакатларнинг фаолиятига, уларнинг тинчликсеварлик ташқи сиёсатига доғ тушириш учун шундай кенг миқёсда ва сира муносиб бўлмаган усуллар билан иш кўрмоқдаларки, бизнинг ҳатто энг ашаддий душманларимиз ҳам ҳеч қачон бунчалик кенг миқёсда ва бунчалик номуносиб усуллар билан иш кўрмаган эдилар. Совет Иттифоқи тинчлик учун, империалистик агрессияга қарши курашган ҳолда империализм билан тил бириктирмоқда, деган гапларни Пекиндан тез-тез эшитишга тўғри келади.

Хитой раҳбарлари ҳамма нарсани тескари тарзда талқин қилмоқдалар. Улар ўзларини Совет Иттифоқи халқаро майдонда қаттиқ туриб ҳимоя қилаётган ва ҳал этаётган вазифаларнинг Ғарбдаги агрессив кучлар қаршилигига дуч келаётганлигини гўё сезмаётгандек қилиб кўрсатмоқчи бўладилар, улар атайин шундай қилмоқдалар. Ғарб давлатлари халқларнинг тазйиқи остида айрим битимларни тузаётган бўлсалар, ХХР раҳбарлари бу нарса Хитойнинг манфаатларига ҳам мос эканлигини эътиборга олиб, антиимпериалистик фронтнинг муваффақиятини тақдирлаши керак эди. Социалистик ҳамдўстлик ана шу антиимпериалистик фронтнинг ядросидир.

Хитой раҳбарлари кўп йиллардан буён давлатларни қуролсизлантиришга ва ядро қуролини тугатишга қаратилган сиёсатимизни камситиб келмоқдалар. Маълумки, империализм бизнинг худди ана шу сиёсатимизга қарши чиқмоқда. Улар қуролсизланиш тўғрисидаги, хусусан, ядро қуролини тарк этиш тўғрисидаги ҳар қандай битим алдамчиликдан бошқа бир нарса эмас ва Хитой ҳеч қачон бунга рози бўлмайди ва бу масалалар юзасидан музокаралар олиб бормайди, демоқдалар. Улар истиқбол тўғрисида ғамхўрлик қилмай, очиқдан-очиқ музокаралар олиб бормаймиз ва бошқа давлатлар билан бир жойга йиғилишиб музокара олиб бормаймиз, деб айтмоқдалар. Ана шу бемаъни мағрурликка жавобан: «Ўзинг кирадиган эшикни қаттиқ ёпиб қўйма» дейиш мумкин бўлур эди.

Хитой Халқ Республикасининг раҳбарлари Бизнинг сиёсатимизга ва коммунистик жамият қуриш программамизга туҳмат қилмоқдалар. Улар Совет давлати барпо этилган пайтдан бошлаб унга қарши курашга умид боғлаганлар билан амалда бир ёқадан бош чиқариб ҳаракат қилмоқдалар.

Хитой Коммунистик партиясининг яқинда бўлиб ўтган IX съезди социалистик ҳамдўстликка душман бўлган ана шу йўлни расмийлаштирди ва қонунлаштирди. Эндиликда империализм эмас, балки социалистик мамлакатлар ва аввало, жаҳонда энг қудратли антиимпериалистик қалъа бўлмиш Совет Иттифоқи Хитойнинг асосий душмани, деб қаралмоқда.

Хитойнинг ташқи сиёсати пролетар интернационализми билан алоқани узди, синфий социалистик мазмундан маҳрум бўлиб қолди. Шу сабабли ХХРнинг халқаро ишлардаги буюк давлатчилик, антиленинчилик йўли социалистик давлатларнинг бирлигига путур етказишга, антиимпериалистик фронтни бузишга ҳамиша интилиб келаётганларнинг йўли билан қўшилиб кетаётганлиги, ашаддий империалистик реакция билан қўшилиб кетаётганлиги бежиз эмас.

ХХРнинг СССРга ва бошқа социалистик давлатларга қарши ва умуман халқаро коммунистик ҳаракатга қарши душманликдан иборат қўпорувчилик хатти-ҳаракатлари тўғрисида батафсил гапириб ўтиришнинг зарурати йўқ. Коммунистик ва ишчи партияларнинг яқиндагина тамом бўлган халқаро Кенгаши қатнашчилари бу хатти-ҳаракатларга тегишли баҳони бердилар.

(Давоми учинчи бетда).

ДЕПУТАТ А. А. ГРОМИКО ДОКЛАДИ

(Боши биринчи ва иккинчи бетларда).

Кремль саройида Кенгаш ишлари революцион гимн садоси остида ғоят баланд руҳ билан якунланган бир вазиятда коммунистлар жаҳон армиясининг раҳбарлари марксизм-ленинизмга садоқатларини таъкидладилар ва бу билан марксизм-ленинизмга қарши кураш йўлига ўтганларни қораладилар. Буларнинг ҳаммаси В. И. Ленин туғилган куннинг юз йиллиги арафасида содир бўлганлиги сабабли алоҳида куч касб этади.

Ўртоқ Л. И. Брежневнинг шу Кенгашда сўзлаган нутқида Совет ҳукуматининг шу йил 29 март ва 13 июндаги баёнотларида мамлакатимизнинг, партиямизнинг ва СССР ҳукуматининг Хитой Халқ Республикасига нисбатан тутган принципиал позицияси равшан баён қилинди. СССР билан ХХР ўртасидаги дўстликни тиклаш ва келгусида ривожлантириш йўли Хитойга нисбатан ўтказиб келаётган сиёсатимизнинг негизи бўлиб келди ва шундай негиз бўлиб қолаверади. Бунда ҳар қандай иғвогарликларга қатъий зарба берилажаги турган гап. Совет Иттифоқи ҳар иккала мамлакат халқларининг асл манфаатларини эътиборга олувчи конструктив сиёсатни туҳмат ва ҳақоратларга қарама-қарши қўймоқда.

Пекин раҳбарларининг Советларга қарши руҳдаги баёнотлари уларнинг мамлакатимизга қарши, совет халқига қарши душманчилик ниятлари борлигини исбот қилади. Пекин раҳбарларининг Советларга қарши баёнотлари билан ана шу ниятларини амалга ошириш имкониятлари ўртасида жуда катта тафовут бор, албатта. Совет Иттифоқи билан таҳдид қилиш руҳида, хусусан қурол билан таҳдид қилиш руҳида гаплашиш йўлидаги ҳар қандай уринишларга қаттиқ зарба бериб келдик ва қаттиқ зарба бераверамиз. Шу йил март ойида Уссури дарёсидаги Даманск ороли яқинида рўй берган ҳодиса тегишли кишиларни ўз ҳаракатлари оқибатларини сергаклик билан яхши билиб олишига мажбур этиши керак.

Хитой раҳбарлари ҳали яқиндагина эгаллаган позицияларига хилоф суратда Совет Иттифоқига нисбатан территория даъволарини илгари сурмоқдалар. Улар бир вақтлар Россия билан Хитой ўртасида тузилган ва ҳар иккала мамлакат ўртасидаги чегараларни аниқ-равшан белгилаб берган шартномалар тенг ҳуқуқли шартнома эмас, деб айтмоқдалар. Ана шу сохта даъволар Совет ҳукуматининг баёнотларида жуда аниқ кўрсатиб берилди. Айгун, Тяньцизин ва Пекин шартномалари, шунингдек Хитой билан СССР ўртасидаги чегараларни белгилаган ва расмийлаштирган протоколлар, битимлар ва карталар ҳам амалда бўлиб, қонун кучига киргандир. Ҳар иккала томон бу қонунни ҳурмат қилишга мажбурдир.

Совет Иттифоқининг ҳамма чегаралари, шу жумладан, Ўрта Осиё ва Узоқ Шарқдаги чегаралари даҳлсиздир. Бутун халқимизнинг ана шу чегараларни қаттиқ туриб ҳимоя қилиш иродаси Даманск оролида ҳар бир солдат ва ҳар бир офицернинг кўрсатган жасоратида намоён бўлди.

Совет Иттифоқининг ўз қўшниларидан бирортасига нисбатан территория даъволари йўқ. Совет Иттифоқи чегаралар душманлик ва адоват чизиғи бўлмаслиги керак, деган фикрга асосланади. Чегара оша таҳдид қилинмай, хусусан ўқ узилмай, балки иқтисодий, маданий алоқалар ўрнатилиши ва бошқа мулклар айрибошланиши, қўшни халқларнинг дўстлигини мустаҳкамлайдиган ҳамма нарсалар айрибошланиши керак. Совет Иттифоқи барча қўшни давлатлар билан бўлган ўз чегараларида худди шундай позицияларда туриб ёндошмоқда; Хитой билан икки ўртадаги чегарамизда ҳам худди шундай ва фақат шундай йўл тутиш керак.

Совет ҳукумати Совет—Хитой чегарасидаги вазиятни нормаллаштириш учун, ҳар қандай можароларнинг, хусусан қон тўкилишига сабаб бўла оладиган можароларнинг олдини олиш учун Хитой Халқ Республикаси ҳукуматига зарур чораларни кўришни таклиф этди. Совет ҳукумати айрим участкаларда ХХР билан СССРнинг давлатаро чегаралари ўтадиган линияларни аниқлаш мақсадида ҳар иккала томон мухтор вакилларининг 1964 йилда ўтказилган маслаҳатлашувини яна бошлашни таклиф этди. Совет ҳукуматининг бу позицияси ихтилофларни тинч йўл билан музокаралар олиб бориш йўли билан ҳал этишдан иборат сиёсатимизга тамомила мосдир.

Хитой раҳбарлари можароларга йўл қўймаслик керак, мамлакатларимиз ўртасидаги муносабатларда душманлик ва кучини пеш қилиш йўли яроқсиз йўл, деган бирдан-бир тўғри хулосаларни чиқариб оладилар, деб ўйлашни истар эдик.

Ҳозирги вақтда Хабаровск шаҳрида ҳар иккала томон вакиллари кичик бир масала юзасидан — баъзи бир чегара районларидаги дарёларда кемалар қатновини тартибга солиш масаласи юзасидан учрашмоқдалар. Совет томони шу учрашувнинг бўлишини ижобий ҳол, деб қарайди. Аммо Хитой вакилларининг энг бошданоқ ва кейин ҳам айтган баъзи гапларини ва Хитой томони яқинда Амур дарёсида қилган янги иғвогарлигини эътиборга олганда, бу музокараларнинг қандай натижа бериши тўғрисида ҳозирча бир гап айтиш қийин.

Совет Иттифоқи ҳар иккала давлат ўртасидаги муносабатларга — иқтисодий, илмий, маданий муносабатларга доир масалаларни ХХРнинг масъул вакиллари билан муҳокама қилишга тайёр эканлигини кўп марта билдирди. СССР билан ХХР ўртасидаги муносабатларни соғломлаштиришга қаратилган бошқа таклифларимиз каби бу таклифлар ҳам Хитой ва совет халқларининг ҳаётий манфаатларига мос бўлиб тушган бўлур эди. ХХР раҳбарлари СССР билан Хитой ўртасидаги муносабатларга доир кўп масалалар юзасидан дастлабки шартлар қўймаган ҳолда музокаралар олиб боришга бизнинг тайёр эканлигимизга қандай қарашини келажак кўрсатиб беради.

Қуролланиш пойгасини тўхтатиш ва қуролсизланиш проблемаси инсоният олдида турган энг ўткир проблемалардан бири бўлиб қолмоқда. Давлатларнинг ўз сиёсатида кўзда тутган турли мақсадлар уларнинг ана шу проблемага турлича ёндошишларида ҳам ўз аксини топади.

Шуни айтмоқ керакки, империалистик давлатларнинг сиёсати ва пропагандаси қуролланиш пойгаси инсониятнинг муқаррар йўлдоши, деган тасаввурни кишилар онгига сингдириш учун кўп иш қилди. Қурол-яроғ ишлаб чиқариш орқасида бойлик тўплаётганлар олаётган фойдаларининг катта қисмини ҳарбий мақсадлар учун тобора кўп маблағ ажратиш кераклигини ва қуролланиш пойгаси зарур эканлигини исбот этиш учун сарф қилмоқдалар.

Ўз фароғатини ёки сиёсий шуҳратини уруш тайёргарлиги ва қурол-яроғ ишлаб чиқариш билан боғлаган кишилар аввалдагидек ҳозир ҳам қуролсизланиш душманлари бўлиб қолмоқда. Ҳукмрон синф — буржуазия ҳарбий саноат бирлашмалари ва уларнинг давлат органларидаги одамлари қуролсизланиш душманларидир.

Халқларнинг эҳтиёжларини назар-писанд қилмаслик, бойлик тўплашга уриниш, бошқа мамлакатлар ва бошқа халқларни эксплуатация қилишга ҳамда қурол кучи билан бўйсундиришга интилиш — бундай сиёсатга асос қилиб олинган. Бунинг натижасида қуролланиш пойгаси тарихда ҳеч қачон ҳозирги кундагидек кескин тус олмаган эди. Жаҳондаги давлатлар ўтган йилнинг бир ўзидагина ҳарбий харажатлар учун қарийб 200 миллиард доллар сарф қилдилар. Бу сумма тўхтовсиз ортиб бормоқда.

Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик давлатлар изчиллик билан ўтказиб келаётган тинчликсеварлик сиёсати қуролланиш пойгаси илҳомчиларининг сиёсатига қарама-қарши турибди. Европада иккинчи жаҳон уруши бошланганига яқинда 30 йил тўлади. Бу сана ҳаммани огоҳлантириши керак. Бу сана тинчлик учун курашда қуролсизланиш душманларини чекинишга мажбур этиш ва қуролсизланиш йўлига ўтишга мажбур этиш кераклигини қаттиқ эслатиб турибди. Ер юзидаги барча кишилар шу сана олдида инсоният учун уруш оқибатларининг такрорланишига ҳеч қачон йўл қўймаймиз, деб қасамёд қилишлари лозим.

Совет Иттифоқи давлатларнинг ёппасига ва батамом қуролсизланиши янги жаҳон уруши хавфини камайтиришга қаратилган энг кескин қадам, деган фикрга асосланиб келди ва асосланмоқда. Шундай кескин қадам қўйиш пайти ҳали келган эмас, деб исбот қилишга уринаётган ҳукуматлар халқларни алдамоқдалар.

Ҳозирги вақтда давлат арбобларининг, олимларнинг фикри қурол-яроғларнинг янги турларини ишлатиш шарт-шароитларини белгилашга (НАТОнинг ҳарбий штабларида бу иш билан шуғулланишни жуда яхши кўрадилар) эмас, балки қуролсизланишга қаратилиши лозим, чунки қуролланиш пойгаси кўпданоқ беманилик бўлиб қолди.

Қуролсизланиш соҳасига таалуқли бўлган ва тезликда ҳал этилиши лозим бўлган бир қанча проблемалар бор.

Стратегик қурол, деб аталган қурол тўғрисидаги масала энг асосий масалаларнинг бири сифатида пайдо бўлди. Бунда гап аввало, энг йирик давлатлар ҳужум ва қарши ҳужумнинг энг кўп вайронгарчилик келтирувчи воситаларини вужудга келтириш пойгасини тўхтатиш учун ўзаро келишиб олишлари керакми, ёки бу давлатларнинг ҳар бири миллий ресурсларни тобора кўпроқ қуролланиш пойгасига сафарбар қилишга мажбур этадиган рақиб олдида ҳарбий жиҳатдан устунликка эга бўлиш учун ана шу рақибдан у ёки бу соҳада ўзиб кетишга уринаверадими, деган масала устида боряпти.

Масаланинг бошқа томони ҳам бор. Давлатларнинг узоқ даврга мўлжалланган сиёсатида буни ҳам эътиборга олмай бўлмайди. Масаланинг бу томони кўп жиҳатдан шу нарса билан боғликки, қурол-яроғларни контроль қилишда уларни бошқариш системалари, агар шундай деб айтиш жоиз бўлса, ана шу қурол-яроғларни вужудга келтирувчи кишиларга тобора боғлиқ бўлмай қолмоқда. Инсоннинг қулоғи ва кўзи ҳозирги суръатларни аниқ билишдан ожиздир, инсоннинг мияси жуда кўп приборларнинг кўрсаткичларига кўпинча жуда тез баҳо бера олмай қолади ва инсон қабул қиладиган қарор пировардида ҳисоблаб чиқувчи мосламаларнинг берадиган хулосаларига боғлиқ бўлиб қолади.

Ҳукуматлар воқеаларнинг асири бўлиб қолмай, балки уларнинг ривожини белгилай олиши учун ўз қўлларидан келган ҳамма чораларни кўришлари лозим.

Совет ҳукумати стратегик қурол, деб аталмиш қурол тўғрисида АҚШ билан фикрлашиб олишга киришмоқ учун тайёр эканлигини Олий Советга маълум қилган эди. АҚШ ҳукумати фикрлашиб олишга тайёрланаётганлигини билдирди. Совет ҳукумати ҳам бунга тайёрдир. Ҳар иккала томон бу масаланинг ғоят муҳим эканлигини эътиборга олиб, уни қараб чиқади, деб умид билдиришни истар эдик.

Ядро қуроли пайдо бўла бошлаган чоқдаёқ Совет Иттифоқи атом энергиясидан фақат тинчлик мақсадлари учун фойдаланиш зарур эканлигини таъкидлади. Бунинг учун тегишли халқаро битим тузиш зарур. Совет Иттифоқи шундай қарашларга доим амал қилиб келди ва ҳозирги вақтда ҳам амал қилмоқда.

Ядро қуролини тамомила тарк этишга, ядро қуролини тугатишга таалуқли, бошқа сўз билан айтганда, атом энергиясидан ядро қуроли ишлаб чиқариш учун фойдаланишга йўл қўймасликка таалуқли асосий масалаларнинг ҳаммаси ядро қуролига эга бўлган **албатта барча давлатларнинг** чинакам иштироки билангина ҳал этилиши мумкин. Масала фақат шу тарзда қўйилиши мумкин. Совет ҳукумати ана шу жуда муҳим масалани ядро қуролига эга бўлган бошқа давлатларнинг вакиллари билан муҳокама қилишга аввалдагидек ҳозирда ҳам тайёрдир.

Ядро қуролининг тарқалишига йўл қўймаслик вазифаси шу масала билан чамбарчас боғланган. Совет Иттифоқи бошқа мамлакатлар билан бир қаторда ядро қуролини тарқатмаслик тўғрисидаги шартномани ратификация қилишга киришди. Шу пайтгача 90 га яқин давлат бу шартномани имзолади. Шартномага қўшилиш тўғрисидаги масалани муҳокама қилаётган мамлакатлар шартномани имзолаш ва ратификация қилиш зарур, деган бирдан-бир тўғри хулосага келадилар, деб умид билдиришни истардик. Совет Иттифоқи ядро қуроли синовларини тамомила тақиқлаш масаласига доим аҳамият бериб келди. Атмосферада, космик фазода ва сув остида бундай синовларни тақиқлаш тўғрисида 1963 йилда Москвада тузилган шартнома бу йўлда катта қадам бўлди. Аммо ядро қуролини ер остида синаб кўриш учун портлатиш ҳали тақиқланмай қолмоқда. Совет ҳукумати бу масала юзасидан ҳам бир битимга келишга тайёрдир.

Бундай битимга келмоқ учун Ғарб давлатлари ядро қуроли синовларини тақиқлаш вазифалари доирасидан чиқиб кетадиган асоссиз шартларни қўйиш билан ишни мушкуллаштирмасликлари керак. Тақиқлашнинг самарали бўлишини миллий контроль воситаларидан фойдаланиш йўли билан таъминлаш мумкин ва шу асосда битимга келиш зарур.

Совет Иттифоқи денгиз ва океанларнинг тагидан ҳарбий мақсадларда фойдаланишни тақиқлаш тўғрисидаги таклифни киритди. Бу таклиф тўғрисида ижобий фикрлар айтилганлигидан мамнун эканлигимизни изҳор қилиш учун асос бор. Тўғри, биз давлатларнинг ўз зиммаларига оладиган мажбуриятлари ҳажмини торайтириш йўлидаги уринишларга ҳам дуч келдик. Аммо қуролсизланиш комитетида қатнашувчи мамлакатларнинг ғоят кўпчилиги шу хилдаги самарали шартнома тузиш тарафдоридир.

Совет Иттифоқи бундан буён ҳам денгиз ва океанларнинг тагини демилитаризация қилиш барча мамлакатларнинг манфаатларига муносибдир, деган фикрга асосланади.

Бизнинг мамлакатимиз урушнинг химиявий ва биологик воситаларини тақиқлашни ҳозиргидан кўра кўпроқ самара берадиган даражага етказишни кўзда тутган таклифни бошқа давлатларнинг, шу жумладан, Женевада иш кўраётган қуролсизланиш комитети қатнашчиларининг муҳокамасига қўйди. Совет ҳукумати давлатлар бутун масъулиятни сезганлари ҳолда бу масалани ҳал этадилар ва яқин келгусида бир битимга келинади ва бу битим халқаро — ҳуқуқ тартибида қонунлаштирилади, деб умид қилади.

Қуролланиш пойгасини тўхтатиш ва қуролсизланиш соҳасида Совет Иттифоқининг олиб бораётган ташқи сиёсий фаолияти қардош социалистик мамлакатлар билан жуда маҳкам ҳамкорликда ва улар қўллаб-қувватлаган ҳолда амалга оширилмоқда. Варшава Шартномасида қатнашувчи иттифоқчиларимиз —Польша, Чехословакия, Германия Демократик Республикаси, Болгария, Венгрия, Румыния бу соҳада силжиш бўлишига жуда катта аҳамият бермоқдалар. Уларнинг ўзлари ҳам қуролсизланишнинг турли жиҳатлари, жумладан, Европа мамлакатларига таалуқли бўлган масалалар юзасидан муҳим таклифлар билан майдонга чиқмоқдалар.

Яқинда Монголия Халқ Республикаси Женевадаги қуролсизланиш комитетининг тўла ҳуқуқли аъзоси сифатида шу комитетга таклиф этилди. Монголия Халқ Республикасининг қуролсизланиш соҳасидаги позицияси ҳамиша аниқ ва равшан позиция бўлиб келди. МХР қуролсизланиш ишидаги ҳар бир конструктив қадамни доим қўллаб-қувватлаб келди. Монголия Халқ Республикаси ҳозирги вақтда ўзининг ана шу йўлини ўтказиш учун янада катта имкониятларга эга бўлади.

Совет Иттифоқининг қуролсизланиш масалаларида тутган йўли ана шундай. Совет Иттифоқи бундан буён ҳам ана шундай йўлни ўтказишга қатъий қарор бергандир. Қуролланиш пойгасини сусайтириш ва уни тўхтатиш йўли, қуролсизланиш йўли бирдан бир тўғри йўл бўлиб, жаҳондаги объектив шароитлар шуни тақозо этади. Инсоният бошидан кечираётган фан-техника революцияси бу соҳада муҳим роль ўйнади. Бу революциянинг ўзани қайси томонга — уруш томонигами ёки тинчлик томонигами буриб юборилади? Ғоят муҳим бўлган бу масала ана шу тахлитда қўйилмоқда.

Ҳар бир ҳукумат, тинчликнинг ўз лабораторияси ёки кабинети деворлари билан ажралиб қолмаганлигини ва гражданлик жавобгарлиги туйғуларини ҳис этган ҳар бир олим илмий изланишлар ва унинг натижалари нимага хизмат қилмоқда, бу натижалар жаҳон фароғатига хизмат қиляптими, ёки жиноят қилишга тайёрланаётган, ёхуд жиноят қилиб қўйган агрессор бу натижалардан фойдаланяптими, деган саволни ўртага қўймай қола олмайди. Совет Иттифоқи табиатдан тортиб олинган жуда катта кучларни кишиларга хизмат қилдириш, тинчликка хизмат қилдириш тарафдоридир.

Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар қуролсизланиш масалаларида, шунингдек халқаро ҳаётга доир бошқа кўпгина масалаларда ҳамиша блокларга қўшилмаган давлатлар катта бир группасининг мададини сезиб турибдилар. Ана шу давлатларнинг сиёсати тинчлик йўлидаги умумий курашда муҳим ижобий омилдир. Совет Иттифоқи ва бошқа социалистик мамлакатлар бу давлатларнинг позициясини қадрлайдилар. Социализмга қарши, тинчликка қарши курашда ўзлари учун таянч қидириб топишга уринаётганлар блокларга қўшилмаган давлатларнинг ана шу йўлини бошқа томонга буриб юбора олмайдилар, деб ишонч билдиришни истаймиз.

Ўртоқ Л. И. Брежневнинг коммунистик ва ишчи партиялар халқаро Кенгашида сўзлаган нутқида қуролли можароларнинг бошланиш хавфи кўпайиб бораётган районларда коллектив хавфсизлик системасини вужудга келтириш вазифаси узоқ муддатга мўлжалланган муҳим вазифа қилиб қўйилди. Воқеаларнинг бориши эндиликда Европа билан бир қаторда Осиёда ҳам коллектив хавфсизлик системасини вужудга келтириш вазифасини кун тартибига қўяётганлиги таъкидлаб ўтилди. Айни бир вақтда Европа ва Осиё давлати бўлмиш Совет Иттифоқи Осиёдаги барча халқларнинг тинч яшашидан манфаатдордир.

Шуни айтиб ўтиш керакки, халқаро майдонда, хусусан, Осиё мамлакатларида ана шу идея тўғрисида кўп фикрлар баён қилинди. Дуруст, ҳар хил уйдирмалар ҳам тўқилди. Тегишли ҳукуматлар бу идеяни ўрганиб ва муҳокама қилиб чиқмасданоқ, муайян доиралар Осиёда позитив хавфсизлик системасининг вужудга келтирилиши қандайдир бир мамлакатга ёки мамлакатлар группасига қарши қаратилган, деб талқин қилишга уринмоқдалар. Бундай уйдирмалар тамомила асоссиздир. Бунда гап Осиёдаги барча давлатларнинг коллектив суратда ҳаракат қилишлари тўғрисида, уларнинг умумий манфаатларини кўзлаб ер куррасининг ана шу районида хавфсизликни мустаҳкамлаш тўғрисида боряпти.

Бу масала ўзаро мақбул қарорга келиш йўлини топиш мақсадида манфаатдор давлатлар ўртасида тегишинча муҳокама қилиниши ва шу тўғрида маслаҳатлашиб олиниши керак албатта. Совет ҳукумати маслаҳатлашиб олиш вақтида масаланинг ғоят муҳимлигини эътиборга олиб, ўзининг конкрет мулоҳазаларини айтишга тайёрдир.

Совет ҳукумати манфаатдор давлатларнинг ҳукуматлари Осиёда коллектив хавфсизлик системасини вужудга келтириш тўғрисидаги таклифни жиддий суратда ўрганиб чиқадилар, деб умид қилади.

Жаҳондаги вазият йирик давлатлар ўртасидаги муносабатларнинг қандай ҳолатда бўлишига кўп жиҳатдан боғлиқдир. Совет Иттифоқи ташқи сиёсий фаолиятнинг шу томонига ҳам доим эътибор бериб келмоқда.

Совет ҳукумати Америка Қўшма Штатлари билан муносабатларга ҳамиша катта аҳамият бериб келди. Биз АҚШ билан яхши муносабатларни ривожлантириш тарафдоримиз ва бу муносабатларнинг дўстона муносабатлар бўлиб қолишини истаймиз, чунки бу нарса Совет ва Америка халқларининг ҳам манфаатларига муносиб бўлажагига аминмиз.

Равшанки, ҳар иккала мамлакатларимиз ўртасида чуқур синфий тафовутлар бор. Аммо Совет Иттифоқи тинчликни сақлаш масалаларида СССР билан АҚШ умумий тил топа олади, деган фикрга ҳамиша асосланиб келди. Уз-ўзидан маълумки, бу масалалар ҳақидаги келишув ва битимлар ҳар икки томоннинг манфаатларига, шу жумладан, иттифоқчиларимиз ва дўстларимизнинг манфаатларига муносиб бўлган тақдирда ана шу келишув ва битимларни тузиш мумкин.

Президент Р. Никсоннинг конфронтация давридан кейин музокаралар даври бошланади, деб айтган гаплари бизнинг эътиборимизни жалб этди. Совет Иттифоқи музокаралар олиб бориш тарафдоридир. Башарти АҚШ ҳукумати амалда шу йўлни ўтказадиган бўлса, АҚШ билан икки томонлама муносабатлар масалалари юзасидан ҳам, ҳал этилмаган халқаро проблемалар юзасидан ҳам позицияларни бамаслаҳат келишиб олишга аввалдагидек ҳозир ҳам тайёрмиз. Табиий, Совет Иттифоқи бунда ўз ташқи сиёсатининг ўзгармас принципларига амал қилиб, катта ва кичик барча давлатларнинг ўз ҳуқуқлари ва қонуний манфаатларини ҳурмат қилишга асосланади.

Совет томони Совет — Америка муносабатларини ривожлантириш имкониятларини ўрганиб чиқишга тайёрдир. Масалан, СССР Олий Совети ва АҚШ конгрессининг муътабар делегацияларини бир-бирларига юбориш масаласини қараб чиқиш нечун мумкин эмас? АҚШ президентининг юқори даражада яхши тайёрланган Совет — Америка учрашувини ёқлаб айтган гаплари ҳам Совет Иттифоқида инобатга олинмай қолмади, албатта.

АҚШда икки мамлакат ўртасида яхши муносабатлар ўрнатилишига қарши чиқаётган кишилар сони тез орада камайиб қолади, деган хом ҳаёлларга берилаётганимиз йўқ. АҚШда ижтимоий тузумимизга нисбатан ўз адоватини яширмаётган кучлар ҳаракатга келтираётган механизм бутун қуввати билан ишлаб турибди. Аммо ҳатто шу доиралар ҳам жаҳондаги икки йирик давлат уртасида тўқнашувлар бўлишига йўл қўймаслик ва улар ўртасида нормал ва энг мақбул янада яхши муносабатларни йўлга қўйиш ҳар иккала мамлакатнинг манфаатларига мос эканлигини тушуниб олишлари керак.

Мамлакатимизнинг Франция билан муносабатлари ривожланиб бораётганлигидан мамнунмиз. Ўз миллий манфаатларини, Шарқ билан Ғарб давлатлари ўртасидаги ҳамкорликни кўзда тутиб иш кўриш — Франциянинг ташқи сиёсати учун характерлидир. Кейинги йилларда ҳар икки томоннинг зўр ғайрат билан қилган ҳаракатлари туфайли сиёсий-иқтисодий, илмий-техника ва маданий соҳаларда Совет — Франция ҳамкорлиги мустаҳкамланди ҳамда кенгайди. Шу йилнинг май ойида 1970—1974 йилларга мўлжалланган савдо-иқтисодий ҳамкорлик тўғрисидаги янги совет—француз битимининг тузилганлиги буни исбот қиладиган янги мисолларнинг биридир. Бу битимда ҳар иккала томоннинг товар оборотини икки баравар кўпайтиришга интилаётганлиги қайд қилинди.

Икки йирик давлат ўртасидаги муносабатларда бундай ижобий силжиш қай тариқа рўй бера олди? Бунинг боиси шуки, ҳар икки томон ўзаро муносабатларига доир масалаларни ҳал этиш вақтида совет ва француз халқларининг узоқ даврга мўлжалланган манфаатларини, уларнинг Европада тинчликни ва умумий тинчликни мустаҳкамлашдан муштарак манфаатдорлигини мезон қилиб олди.

Биз ҳар иккала томоннинг биргаликда қиладиган бундан буёнги ҳаракатлари совет — француз муносабатларида янада қулай вазиятни вужудга келтиришини истар эдик ва Франция билан, дўст француз халқи билан ҳар томонлама алоқаларни бундан буён ҳам ривожлантириш учун қўлимиздан келган ҳамма чораларни кўрамиз.

Бизнинг Англия билан муносабатларимиз турли пайтларда турлича таркиб топди. Аммо яхши муносабатлар ўрнатилган даврлар ҳар иккала мамлакат халқларига доим фақат наф келтирди, халқаро хавфсизлик манфаатларига хизмат қилди.

Совет Иттифоқи иқтисодий соҳадагина эмас, балки бошқа соҳаларда ҳам совет—инглиз муносабатларини янада кўпроқ ривожлантириш тарафдоридир. Бу эса ҳозирги халқаро вазиятни мушкуллаштираётган кескин халқаро проблемаларни ҳал этишга кўп жиҳатдан ёрдам берган бўлур эди. Совет ҳукумати Англия ҳукумати билан фикрлашиб олишга тайёрдир.

Биз Италия билан муносабатларни изчиллик билан яхшилаб боришга жиддий эътибор бермоқдамиз. Кейинги йилларда Совет—Италия муносабатлари хусусан иқтисодий алоқалар соҳасида ижобий тарзда ривожланиб бораётганлигини қайд қилиб ўтишимиз мумкин. Тольятти шаҳрида енгил автомобиллар заводи қурилиши тамом бўлай деб қолди. Маълумки, шу завод Италиядаги Фиат фирмасининг иштироки билан қурилмоқда. Иқтисодий ва илмий-техника ҳамкорлигининг бошқа перспектив лойиҳалари ҳам тузилиши мумкин.

Совет ҳукуматининг фикрича, СССР билан Италия ўртасидаги сиёсий муносабатлар соҳасида ҳам етилган проблемаларни ҳал этиш ва Европа хавфсизлигини мустаҳкамлаш мақсадида қарашларнинг ўхшашлигини аниқлаш учун бундан буён ҳам тегишли чораларни кўриш ва алоқа ўрнатиш мумкин.

Биз Узоқ Шарқдаги яқин қўшнимиз бўлган Япония билан муносабатларимизга катта аҳамият бермоқдамиз. Совет Иттифоқи турли соҳаларда бу мамлакат билан муносабатларни янада ривожлантириш тарафдоридир. Бу йўлда, хусусан савдо-иқтисодий соҳада баъзи муҳим ишлар қилинди. Кўп нарса Япониянинг позициясига, унинг Япониянинг фароғати Совет Иттифоқи билан яхши қўшничилик муносабатларини мустаҳкамлашга кўп жиҳатдан боғлиқ эканлигини тушуниб олишини тақозо этади. Мамлакатларимизни яқинлаштира оладиган нарсалар — тинчликдан ва аввало, Осиё ва Тинч океан хавзасида тинчлик бўлишидан манфаатдорлик баъзи халқаро проблемалар ҳақидаги позицияларда бўлган ихтилофлардан кўп даражада устун туради.

Иқтисодий, илмий-техника, маданий соҳалар ва бошқа соҳалардаги алоқаларнинг кенг тус олганлиги, муҳим халқаро проблемалар юзасидан нуқтаи назарларнинг бир-бирига тўғри келганлиги, ҳар иккала мамлакат давлат арбоблари ўртасидаги алоқаларнинг мустаҳкамланаётганлиги Совет Иттифоқининг Ҳиндистон билан муносабатлари учун характерлидир. Ҳар икки томоннинг зўр бериб қилган ҳаракатлари натижасида Совет Иттифоқининг Ҳиндистон билан муносабатларида шундай вазият вужудга келдики, бу вазиятда ўртага қўйиладиган масалалар азиз дўстлар ўртасида ҳал этилганидек, ишонч руҳида ҳал этилмоқда. Совет Иттифоқи мамлакатимиз билан Осиёдаги энг йирик давлатларнинг бири бўлмиш Ҳиндистон ўртасидаги дўстона ҳамкорликни ривожлантириш ва мустаҳкамлаш учун бундан буён ҳам зарур чораларнинг ҳаммасини кўради.

Совет Иттифоқининг Покистон билан муносабатлари кенгайиб бораётганлигидан мамнун эканлигимизни изҳор қилиш учун ҳамма асослар бор. Шу билан бирга ҳар икки томон ўзаро дўстона алоқаларни мустаҳкамлаш, иқтисодий, маданий соҳаларда ва бошқа соҳаларда ҳамкорликни ривожлантиришни истайди ва бунинг учун бундан буён ҳам куч-ғайратларини сарф қилишга тайёрдир. Бир қатор муҳим халқаро проблемалар юзасидан Совет Иттифоқи билан Покистон нуқтаи назарларининг бир-бирига тўғри келганлиги, икки ўртадаги ишончнинг ортиб бораётганлиги ҳам бунга ёрдам беради. Юксак даражадаги алоқалар ўрнатилиши бу соҳада катта роль ўйнамоқда.

СССР Министрлар Совети Раиси ўртоқ А. Н. Косигиннинг яқинда Ҳиндистон ва Покистонга, шунингдек қўшни Афғонистонга қилган сафарлари бу мамлакатларнинг Совет Иттифоқи билан ҳамжиҳатликни кенгайтиришга тайёр эканлигини кўрсатди, уларнинг мамлакатимиз билан самарали ҳамкорлик муносабатларини ривожлантириш йўлидан бундан буён ҳам боришга қатъий қарор берганликларини тасдиқлади. Биз доим шунга интилиб келмоқдамиз.

Қўшни мамлакатлар билан муносабатлар Совет Иттифоқининг ташқи сиёсатида ҳамиша алоҳида ўрин олиб келмоқда. Фан-техника тараққиёти икки ўртадаги масофани қисқартириб, географик жиҳатдан бир-биридан олис бўлган мамлакатларни бир-бирига яқинлаштираётган бўлса ҳам, бу нарса ёнма-ён яшаб турган қўшнилар билан дўстлик ва ҳамкорликни йўлга қўйишнинг биринчи даражали аҳамиятини камсита олмайди.

Европа ва Осиёда бизнинг бевосита қўшниларимиз билан социалистик ҳамдўстлик мамлакатлари билан қардошларча дўстлик руҳи билан суғорилган ўзаро муносабатларимиз тўғрисида юқорида гапириб ўтдик. Совет Иттифоқининг Совет чегаралари яқинида жойлашган бошқа давлатлар билан муносабатларини қисқача тарифлаб беришга руҳсат этасиз.

Финляндия билан муносабатларимиз анча ривожланди. Иқтисодий ва илмий-техника ҳамкорлиги ўсди. Бу ҳамкорликда ҳар иккала мамлакатнинг ўзига хос хусусиятларини эътиборга олувчи янги формалар вужудга келмоқда, шунингдек юксак доирада мунтазам суратда сиёсий алоқалар ўрнатилди. Ҳамжиҳатлик ва бир-бирининг фикрини ҳурмат қилиш ана шу алоқаларнинг ғоят муҳим хусусиятидир. Биз Финляндия давлати олий раҳбарлигининг Совет —Финляндия муносабатлари масалаларида заковат билан ўтказиб келаётган позициясини ва бу позициянинг изчиллигини қадрлаймиз. Совет ҳукумати Совет — Финляндия муносабатларининг муваффақиятли ривожланиб бораётганлигидан мамнундир ва бу муносабатларни мустаҳкамлаш тўғрисида бундан буён ҳам зўр ғамхўрлик қилади. Дўстлик, ҳамкорлик ва ўзаро ёрдам тўғрисида 1948 йилда тузилган Совет — Финляндия шартномасига асосланган бу муносабатлар Европанинг шимолида тинчлик ва хавфсизликни мустаҳкамлашнинг муҳим омили бўлиб келди, ҳозирда ҳам шундай ва бундан буён ҳам муҳим омил бўлиб қолаверади.

Норвегия —бизнинг энг шимолдаги қўшнимиздир. Совет ҳукумати турли соҳаларда Совет —Норвегия муносабатларини ривожлантириш учун кўп имкониятлар бор, деб ҳисоблайди Бу имкониятлардан фойдаланиш зарур ва биз ана шу имкониятлардан фойдаланиш тарафдоримиз.

Жанубдаги қўшниларимиз билан муносабатларимиз доим яхшиланмоқда, икки ўртадаги ишонч мустаҳкамланмоқда, алоқалар кенгайиб бормоқда.

Совет Иттифоқининг Туркия билан муносабатлари яхши қўшничилик белгиси остида таркиб топмоқда, деб айтиш учун ҳамма асослар бор. Совет Иттифоқи Совет — Туркия ҳамкорлигини барча соҳаларда кенг кўламда йўлга қўйиш учун катта имконият борлигига ишонгани ҳолда Туркия билан яхши, дўстона муносабатларни ривожлантириш йўлини давом эттириш ниятидадир. Шу билан бирга ҳар икки томон истаган тақдирда ана шу имкониятлардан ҳар иккала мамлакатнинг манфаатлари йўлида фойдаланиш мумкин.

Кейинги йилларда Эрон билан муносабатларимиз самарали бўлди. Ҳар икки томонни қизиқтираётган масалаларни муҳокама қилиш ва ҳал этиш вақтида яхши ният билан иш кўриш муҳити ишончсизликка барҳам берди. Ҳозирги вақтда ҳар иккала ҳукуматнинг катта иқтисодий лойиҳалар устида ишлаётганлиги ҳар иккала томоннинг ўз муносабатларини ҳамжиҳатлик ва самарали ҳамкорликка эришиш йўли билан узоқ даврга мўлжалланган асосга қуриш учун интилаётганлигини кўрсатади. Бу эса сиёсатдаги тўғри йўлдир.

Совет Иттифоқининг Афғонистон билан дўстлиги қадимий тарихга эга. В. И. Ленин ҳаёт вақтида бу дўстликка асос қурилган эди. Ана шу дўстлик ҳар иккала томоннинг ҳамжиҳат бўлиб тинчликка ва тинч яшаш истагига таянади. Совет Иттифоқи совет —афғон муносабатларининг истиқболига зўр умид билан қарамоқда.

Кейинги вақтларда араб мамлакатлари билан дўстона ҳамкорликни ривожлантиришда анча катта муваффақиятларга эришилди. Мамлакатимизнинг ана шу райондаги давлатлар билан дўстлиги агрессия кучларига қарши биргаликда олиб борилган сиёсий курашда, бу мамлакатларнинг мустақиллиги ва тараққиётини ҳимоя қилиш жараёнида вужудга келмоқда.

Маълумки, давлатлараро муносабатларнинг ҳамма соҳаларида, турли даражаларда систематик равишда маслаҳатлашиб туришда, халқаро майдондаги тегишли ҳаракатларни мувофиқлаштириб олиб бориш соҳасида Бирлашган Араб Республикаси билан жуда мустаҳкам алоқа ўрнатганмиз. Совет Иттифоқи билан Бирлашган Араб Республикаси ўртасидаги муносабатлар ўзаро ишонч билан характерланади. Бундай ишонч эса чинакам дўстлик ва ҳамкорликнинг зарур шарти, айтиш мумкинки, бундай дўстлик ва ҳамкорликнинг юрагидир.

Ўзаро ҳурмат ва дўстлик Совет Иттифоқини Сурия билан маҳкам боғлайди. Суриянинг давлат бошлиғи Атаси раҳбарлигидаги делегацияси мамлакатимизга қилган ғоят фойдали визитини яқиндагина тугалламоқда. Бу визит ҳар иккала мамлакат ўртасидаги муносабатларни янада кўпроқ мустаҳкамлади. Визит вақтида Совет Иттифоқи раҳбар арбоблари билан Сурия Араб Республикаси бошлиғининг фикрлашиб олганликлари ҳар иккала мамлакат ўртасидаги алоқаларни янада ривожлантиришга ҳеч шубҳасиз хизмат қилади. Ироқ, Яман Араб Республикаси, Жанубий Яман Халқ Республикаси билан ва бошқа араб давлатлари билан яхши муносабатлар ўрнатганмиз.

Совет Иттифоқи билан Жазоир ўртасидаги муносабатларнинг самимий ва дўстона муносабатлар эканлиги СССР Олий Совети Президиуми Раиси ўртоқ Н. В. Подгорнийнинг яқинда шу мамлакатга қилган визити вақтида ёрқин намойиш қилинди. Ўртоқ Н. В. Подгорнийнинг Марокашга қилган визити вақтида ҳам Совет Иттифоқи билан Марокашнинг ўзаро яхши муносабатларни ривожлантиришга тайёр эканликлари таъкидланди. Жазоир халқи мустақиллик учун қаҳрамонона кураш олиб борган вақтдаёқ, у билан совет халқи ўртасида мустаҳкам бирдамлик алоқалари ўрнатилган эди. Бу алоқалар кейинги вақтларда халқаро майдонда ҳам, икки томонлама муносабатларнинг бир қанча соҳаларида ҳам Жазоир Халқ Демократик Республикаси билан СССР ўртасидаги мустаҳкам ҳамкорлик туфайли янада кучайди. Совет Иттифоқи бу ҳамкорликни бундан буён ҳар томонлама кенгайтириш тарафдоридир.

Совет кишилари Судан янги раҳбарлигининг ўз мамлакати мустақиллигини мустаҳкамлаш, социал тараққиёт учун замин вужудга келтириш, Совет Иттифоқи билан ва бошқа социалистик мамлакатлар билан муносабатларни ривожлантириш йўлида амалга ошираётган тадбирларига самимий хайрихоҳлик билан қарамоқдалар. Биз ҳам Судан билан дўстона асосда ҳамма соҳаларда муносабатларни ривожлантиришга тайёрмиз.

Биз Ғарбий Европадаги бетараф давлатлар — Австрия, Швеция, Швейцария билан муносабатларни ривожлантиришга катта аҳамият берамиз ва уларнинг бетарафлик сиёсатини қадрлаймиз. Бизнинг фикримизча, Бельгия, Дания, Голландия, Исландия билан ва Европанинг бошқа мамлакатлари билан ҳам ўзаро наф келтирадиган муносабатларни кенгайтириш мумкин.

Миллий озодлик ҳаракатини қўллаб-қувватлаш, мустамлакачилик системасининг емирилиши натижасида дунё картасида пайдо бўлган давлатларнинг сиёсий ва иқтисодий мустақиллигини мустаҳкамлаш принципларига содиқ бўлган СССР Африкадаги ёш давлатлар билан дўстлик ва амалий ҳамкорлик тарафдори бўлиб майдонга чиқмоқда. Умуман олганда, Африка мамлакатлари билан, тинчлик учун, эски ва янги мустамлакачиликка қарши курашдаги ҳақиқий иттифоқчиларимиз билан муносабатларимиз кучайиб, ривожланиб бораётганлиги аёндир.

Биз Гвинея, Сомали, Нигерия, Конго (Браззавиль), Танзания, Эфиопия, Мали, Конго (Киншаса) ва Африкадаги бошқа давлатлар билан муносабатларимизни қадрлаймиз. Совет Иттифоқи улар билан дипломатия муносабатлари ўрнатган бўлиб, кенг кўламда алоқа боғлаган. Совет Иттифоқи ана шу давлатларнинг баъзилари билан ҳозирги кундагидан кўра яхшироқ муносабатлар бўлишини истайди.

Совет Иттифоқининг Бирма, Камбоджа, Лаос, Непал, Цейлон билан дўстона муносабатлари традицион муносабатлар бўлиб қолди. СССР яхши муносабатлар ўрнатган Осиё давлатлари қаторига Малайзия ва Сингапур ҳам қўшилганлигидан мамнунмиз.

(Охири тўртинчи бетда).

ДЕПУТАТ А. А. ГРОМИКО ДОКЛАДИ

(Охири. Боши 1, 2, 3-бетларда).

Биз кенг кўламда дипломатия муносабатлари ўрнатган давлатлар сони Латин Америкасида ортиб бормоқда. Совет Иттифоқи кейинги вақтларда Колумбия ва Перуга элчихоналар юборди ва уларнинг элчихоналарини қабул қилди. Латин Америкасидаги бошқа бир қанча мамлакатларда СССР билан муносабатларни нормаллаштиришга, савдо-сотиқни ривожлантириш, маданий алоқалар, фойдали алоқалар ўрнатишга интилиш кучайиб бормоқда. Совет Иттифоқи аввалгидек ҳозирда ҳам ана шу қитъадаги мамлакатлар билан ўзаро фойдали алоқаларни ривожлантиришга тайёрдир ва улар билан ўрнатиладиган яхши муносабатларни қадрлайди.

Совет ҳукумати Канада билан муносабатларимизга катта аҳамият беради. Кейинги йилларда иқтисодий, илмий-техника ва маданият соҳасида Совет Иттифоқи билан Канада ўртасидаги ўзаро фойдали алоқалар кенгайди, мамлакатларимиз ўртасида сиёсий алоқалар ўрнатиш учун яхши асослар яратилди. Биз Канада билан муносабатларни янада ривожлантириш тарафдоримиз.

Австралия билан муносабатларимизни яхшилаш учун муайян замин ва имкониятлар мавжуддир.

Халқаро майдонда мамлакатлар ўртасидаги алоқаларнинг кўп формалари ва бу мамлакатлар фаолиятининг формалари бирга қўшиб олиб борилмоқда. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти ана шу энг муҳим формаларнинг биридир.

Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг пойдевори эндигина қурила бошланган уруш вақтидан буён Совет Иттифоқи бу ташкилотга катта аҳамият бериб келмоқда. Бирлашган Миллатлар Ташкилоти тинчлик манфаатларига муносиб бўлган кўпгина фойдали ишлар қилди. Совет Иттифоқи ва дўстларимизнинг кескинликни юмшатиш, мустамлакачилик системасини тугатиш учун кураш, экспансия сиёсатига қарши курашга қаратилган бир қанча таклифларининг қабул қилиниши бу ташкилотнинг фаолиятига ижобий таъсир кўрсатди.

Аммо Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг фаолиятига баҳо берганда спорт соҳасида кўпинча қўлланиладиган бир таъбирни тўла равишда ишлатиш мумкин, деган хулосага келасан: бир томондан у ёки бу командани мақтамоқчи бўлсалар, иккинчи томондан маълум даражада қаноат ҳосил қилмаганликларини билдирмоқчи бўлсалар, одатда «команда ўз имкониятларидан паст даражада ўйнади» дейдилар. Бу таъбирни Бирлашган Миллатлар Ташкилотига нисбатан ҳам қўлланиш мумкин. Бу ташкилот ҳозирча тинчлик учун курашда ўз имкониятларидан паст даражада ҳаракат қилмоқда.

Совет Иттифоқи бундан битта хулоса чиқаради — Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг қатнашчилари ва аввало, Хавфсизлик Кенгашининг доимий аъзоси бўлган буюк давлатлар ана шу жаҳон ташкилотининг эътиборини тинчликни сақлашга тааллуқли катта ва кескин проблемалардан четга тортмасликлари керак, балки аксинча, Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг ана шундай проблемалар билан шуғулланиб, ўз Уставига қаттиқ амал қилган ҳолда иш кўриши учун ҳамма чораларни кўриши лозим. Уставнинг руҳи ва ҳарфи шу вақтгача иккинчи жаҳон урушининг нафасини сақлаб қолган бўлиб, тинчлик ишига хизмат қилиши керак. Буларнинг ҳаммаси Бирлашган Миллатлар Ташкилотининг бўлажак йигирма беш йиллик юбилейи арафасида жуда актуал масалалардир.

Депутат ўртоқлар!

Олий Совет минбаридан туриб, Совет Иттифоқининг халқаро аҳволи мустаҳкам, деб айтиш учун ҳамма асослар бор.

КПСС Марказий Комитети ва унинг раҳбар ядроси — Сиёсий бюронинг кун сайин бажараётган катта иши туфайли, Совет ҳукумати, ССР Иттифоқи Олий Совети, унинг Президиуми ва комиссияларининг муайян бир мақсадни кўзлаган самарали фаолияти, совет жамоат ташкилотлари ва касаба союзларининг зўр ғайрат билан қилган ишлари туфайли бунга эришилди. Ана шу буюк ва кўп қиррали ишлар социалистик интернационализм принципларини изчиллик билан қўлланишни ва бу принципларни амалда Совет Иттифоқининг давлат манфаатларини ҳимоя қилиш билан моҳирона қўшиб олиб боришни таъминламоқда. Бутун совет халқи Коммунистик партиямиз ва Совет ҳукуматимизнинг ташқи сиёсатини астойдил ва якдиллик билан қўллаб-қувватламоқда. Бу эса ана шу сиёсат куч-қудрати ва самарадорлигининг негизидир.

Совет халқининг экономика, фан, техника ва маданият соҳасида, халқ фаровонлигини юксалтириш, социалистик демократияни ривожлантириш ва Совет Иттифоқининг мудофаа қудратини ҳамиша мустаҳкамлаш соҳасида эришган муваффақиятлари совет ташқи сиёсатининг жаҳондаги воқеаларнинг боришига кўрсатаётган таъсирини ғоят кучайтиради. Масофалар СССР ташқи сиёсатининг буюк жозибадор кучини, шунингдек, умуман социалистик Ватанимиз ташқи дунёга олиб бораётган ғояларнинг кучини заифлаштиришдан ожиздир. Бу — халқларнинг манфаатларига ва фақат шу манфаатларга хизмат қилаётган ғоят тинчликсевар, ғоят инсонпарвар ташқи сиёсатдир.

Совет Иттифоқи ер юзида тинчлик учун қатъият ва изчиллик билан кураш олиб бормоқда. Совет Иттифоқи халқлар ўртасида дўстлик сиёсатини — ленинча ташқи сиёсатни ўтказиб келмоқда ва бундан буён ҳам ўтказаверади.

(А. А. Громиконинг доклади зўр эътибор билан тингланди ва бир неча бор қарсаклар билан бўлиниб турди).

Спорт

ҚЎЛ ТЎПИ

«Буревестник» кўнгилли спорт жамиятининг қўл тўпи бўйича ёшлар ўртасида ўтказилган Бутуниттифоқ мусобақасида қатнашган ҳамшаҳарларимиз Грозныйдан қайтиб келдилар. Бу ерда ярим финал мусобақаларда ғолиб чиққан олти команда куч синашди. Ҳамшаҳарларимиз Риганинг «Даугава» спортчилари устидан ғалаба қозониб, беш учрашувни ютқаздилар. Натижада Ўзбекистоннинг қўл тўпи командаси бешинчи ўринни олди.

ШАХМАТ

Тошкентлик халқаро классли спорт мастери Валентина Борисенко Челябинскда бўлган Совет Иттифоқи 29-чемпионатининг ярим финалида катта муваффақият қозонди. У ўн бир имкониятдан 7 очкони қўлга киритиб, иккинчи-учинчи ўринни бўлишиб олди. Бу тошкентлик шахматчига мамлакат чемпионатининг финалида қатнашиш ҳуқуқини беради. Аёллар ўртасида Совет Иттифоқи чемпиони номини олиш учун кураш Тбилиси шаҳрида 8 октябрда бошланади.

РАҚИБЛАР АНИҚЛАНДИ

ЖЕНЕВА, 8 июль. (ТАСС). Европа чемпионлари кубоги учун ўтказиладиган мусобақанинг биринчи даврасида Киевнинг «Динамо» футболчилари Венанинг «Аустрия» спортчилари билан учрашадиган бўлдилар. Бугун Европа футбол уюшмаси иттифоқи штаб квартирасида бўлиб ўтган чек ташлаш натижасида шу нарса маълум бўлди.

Киевликлар ўзларининг биринчи учрашувларини 17 сентябрда Венада, иккинчисини 1 октябрда Украина пойтахтида ўтказадилар.

Кубок эгаларининг кубоги учун бўладиган мусобақада қатнашувчи Москва торпедочилари аввалига дастлабки ўйинларда Венанинг «Рапид» командаси футболчилари билан учрашишлари керак. Автозаводчилар биринчи ўйинни ўзга майдонда, иккинчисини эса ўз уйларида ўтказадилар. Бу иккала матч ҳам 17 сентябргача бўлиши зарур.

Агарда москваликлар ғалаба қозонсалар, унда мусобақа биринчи даврасида «Эйндховен» (Голландия) командаси билан учрашишлари керак бўлади.

МЕДИКЛАР ПАХТАКОРЛАР ХИЗМАТИДА

Шу кунларда областимиз далаларида иш жуда қизғин. Миришкор пахтакорлар кечаю-кундуз далада меҳнат қилиб, «оқ олтин» дан мўл ҳосил етиштириш учун астойдил курашмоқдалар. Деярлик барча колхоз ва совхозларнинг дала шийпонлари аптечкалар билан таъминланди. Область соғлиқни сақлаш бўлими ходимлари шундай қизғин дамларда деҳқонларга кўмакдош бўлиш, уларнинг саломатлигини муҳофаза қилиш, тиббий хизмат кўрсатишни ҳар томонлама яхшилашга ҳаракат қилишяпти. Яқинда йигирмадан ортиқ медицина ходимлари пахтакорлар ҳузурига жўнаб кетишди. Врач ва ҳамширалар пахтакорлар ҳузурида бўлиб, деҳқонлар саломатлигини текширишади, лозим бўлса амалий ёрдам кўрсатишади. Айни вақтда медицинанинг турли соҳалари ҳақида лекция ва суҳбатлар ўтказишади.

Область соғлиқни сақлаш бўлими ҳамда областдаги шаҳарларнинг медицина ходимлари эрдамида қишлоқ билан районлардаги касалхоналарнинг аҳволи ҳамда боғча-яслиларнинг санитария ҳолатини яхшилаш тадбирлари кўрилди. Айниқса, эпидемиология институтининг бир группа мутахассислари пахтакорларга медицина хизматини яхшилаш борасида бир қанча ишларни амалга оширдилар. Улар Ўрта Чирчиқ, Бекобод, Оққўрғон, Оржоникидзе, Юқори Чирчиқ районларида бўлишиб, аҳолининг саломатлиги ҳақида қандай ғамхўрлик қилинаётганлиги тўғрисида, бошқа медицина темасига оид бир қанча лекция ва суҳбатлар ўтказишди.

ЖАМОАТЧИЛИК ФИКРИ

Ахлоқ ва одоб мавзуида

Инсон жамиятдан ва коллективдан ажралган ҳолда якка яшай олмайди. Киши у ёки бу коллективда яшаб давлат ва жамоат ташкилотларининг назорати остида бўлар экан, шу коллектив ва умуман атроф-теварагидаги жамоатчилик олдида маълум ахлоқий масъулиятни ҳис қилади. Ахлоқий тарбия эса коммунистик тарбиянинг таркибий қисми бўлиб, у шахснинг ҳар тарафлама камол топишининг асосий шартларидан биридир.

Коммунистик жамият қурувчилари учун характерли хулқ-атвор принципи ва нормалари уларнинг ахлоқий қарашлари ҳамда маслакларининг ифодаси бўлиб, кишилар коммунистик ахлоқ руҳидаги чинакам тарбияни меҳнатда олади, бунда илғор идеаллар, илғор фикрлар амалга оша боради, сўз ишга, ахлоқий маслак эса ахлоқий ҳаракатга айлана боради.

Жамоатчилик фикри муҳитнинг кишига маънавий таъсир кўрсатувчи муҳим воситасидир. Киши яшаб турган муҳит ҳар бир шахснинг маънавий жиҳатдан ривожланиб камол топишига актив таъсир кўрсатади. Уни эса киши яшаётган оила аъзолари, ўқиш ва иш жараёнидаги ўртоқлари, маҳалла-кўйдаги кишилар, у билан бирга бўладиган улфатлар ташкил этади. Бунда меҳнат коллективи муҳим ўринни эгаллайди. Чунки, одамнинг ижодий муваффақиятлари коллектив билан боғлиқдир. Завод ва фабрикаларда, мактаб ва олий ўқув юртларида, дала ва фермада — хуллас инсон қаерда меҳнат қилса, ўша ерда у кун сайин тарбиялана боради. Коллективда дўстлик, ўзаро ёрдам ва беғараз танқид қанчалик авж олса, тарбия ҳам шунчалик мазмунли ва самарали бўлади.

Социалистик жамиятда жамоатчилик фикри энг қудратли маънавий кучлардан бири ҳисобланади. Жамоатчилик фикри жамиятнинг моддий ва маънавий меҳнатига эгалик қилувчи, давлат ҳокимиятини бошқарувчи, коммунистик жамиятни барпо этувчи улуғ совет халқининг овозидир.

Фикр ҳамма вақт ўзида кишиларнинг манфаатларига тааллуқли масалаларга бўлган муносабатни акс эттиради. Зотан, булар шундай масалаларки, уларни амалий тарзда ҳал этмоқ талаб этилади. Агар бу масалалар бевосита ҳал этишни талаб қилмаганида эди, кишиларни бунчалик ҳаяжонлантирмаган, кенг мунозаралар ва фикрлар курашига сабаб бўлмаган бўлур эди. Жамоатчилик фикри учун эса худди мана шу нарса характерлидир. Чунки, у, кенг мунозара ва муҳокамалар ҳамда турли хил нуқтаи назарларнинг кураши жараёнида туғилади.

Совет кишисининг ижтимоий фикри коммунизм учун кураш жараёнида ташкил топади ва ривожланади. Жамиятимиз аъзоларининг социал ҳислари меҳнат коллективида, меҳнаткашларнинг биргаликда, ва ҳамжиҳат бўлиб қилган фаолиятлари асосида, партия ва жамоат ташкилотларининг бевосита таъсири остида вояга етади. Киши шу шароитда ўз орзу-умидларини рўёбга чиқаришга ҳаракат қилади.

Кишиларнинг, айниқса ёшларнинг юриш-туриши, ахлоқи устидан жамоат тартибини ўрнатиш катта роль ўйнайди. Бу ҳақда Шарқ халқлари мақолидан бирида шундай дейилади: «Агар сенга минг киши ранжиб қараса ва бармоғи билан сени кўрсатса, у ҳолда сен касал бўлмай турибоқ, ўлиб қоласан».

Жамоатчилик фикри ахлоқий тарбиянинг энг муҳим воситаси ҳисобланади. Ёшлар жамоатчилик фикрига сезгирлик билан қулоқ соладилар.

Оила, мактаб ва ишлаб чиқариш коллективи булар бирин-кетин босиб ўтиладиган поғоналар бўлиб, уларда барча ташкилотларнинг иштироки билан аста-секин коллектив тушунча ва одат вужудга келади. Коллективнинг соғлом фикри, шунингдек, самимий ўртоқларча танқид ўз-ўзини танқид ёшларнинг жамоат ишларидаги активлигининг ривожланишига ҳамда уларда қимматли ахлоқий фазилатларнинг шаклланишига кўмаклашади. Ҳамжиҳатлик онг ва хулқ-атворни тарбиялашда катта роль ўйнайди.

Ахлоқнинг шаклланиш жараёни шундан далолат берадики, виждон азоби уят ҳиссидан, уят ҳисси эса жамоатчилик олдида шарманда бўлиб қолишдан қўрқиш асосида келиб чиққан. Ҳақиқатан ҳам жамият тараққиёти жараёнида янги ижтимоий шароитлар одат ва ҳаётга янгича қарашларни, янгича хулқ-атвор нормаларини вужудга келтирадики, бу янгича ахлоқ нормалари, ўз мазмуни ва моҳияти жиҳатидан бутунлай бошқачадир. Эндиликда кишиларимизнинг онги ва уюшқоқлиги ўсди, улар эски жамиятнинг ахлоқ қоидалари ва нормаларидан қутулишда каттагина ютуққа эришдилар. Лекин, ҳаммани ҳам эскилик сарқитларидан тўла қутулган деб бўлмайди. Эскиликнинг зарарли қолдиқлари айрим кишиларнинг урф-одатларида, юриш-туришларида, феъл-атворларида ва ҳаётида озми-кўпми даражада ҳануз кўзга ташланади.

Маҳаллаларда турли жамоатчилик ташкилотлари, жумладан обрўли оталар Совети, ёшлар, хотин-қизлар совети ва ҳоказолар шу маҳаллада яшовчилар учун катта тарбиявий аҳамиятга эга. Масалан, Тошкент шаҳридаги Октябрь район «Янги шаҳар» маҳалласида маҳалла ўртоқлик судида 1965 йилда 8 кишини ичкиликка берилиб кетиб, оиласини ҳақорат қилгани учун, ота-онаси олдидаги фарзандлик бурчини ўтамагани учун кенг жамоатчилик суд қилган бўлса, 1968 йилда маҳаллада истиқомат қилувчилар орасида (улар 4 мингдан ортиқ аҳоли яшайди) биронта ҳам ноўрин ва ножўя ҳаракат қилиб, иши ўртоқлик судида кўрилган киши бўлмади. Бу эса жамоатчилик фикрининг таъсир кучини ошиб бораётганидан далолат беради.

Лекин, бир нарсадан кўз юмиб бўлмайди. Маҳаллаларда ҳаддан ошиқ сарф-ҳаражатлар билан ўтказилаётган ўғил уйлантириш, қиз чиқариш, суннат тўйи, бешик тўйи кабилар авж олаяпти. Масалан, 3 ўғлини «именина»сини 5 кун давомида нишонлаган ўқимишли, оқ-қорани таниган тўй эгасидан нима учун юртга ош бериб, тўн кийгазганини боисини сўраганимизда: ўзим эскича урф-одатларга қаршиман, лекин шундай тўй қилмасанг маҳалла-кўй, жамоатчилик гап-сўз қилади» дейди. Бундай қолоқ зарарли жамоатчилик фикридан, воз кечиш вақти етмадимикан?!

Назаримда ўринсиз ҳаражатлар, исрофгарчиликлар ҳақида гап юритилса, газета-журналларда мақола чиқса, одамлар мамнуният билан маъқуллаб ўқиб мулоҳаза юритади. Лекин, кўпчилик бу иллатдан шу кунгача қутула олмаяптилар.

Ана шундай жойларда илғор, соғлом жамоатчилик фикрининг ўткир найзаларини ҳаётимизга доғ солаётган жамоатчилик фикрига қарши қаратишимиз лозим. Токи, бу иллатлар таг-томири билан суғуриб ташлансин! Қолоқ урф-одатлардан юз ўгириб, илғорларини янги мазмун билан бойитишда, ҳаётимиз ривож топтиришда, уларни турмушга кенг тарғиб қилишда кенг жамоатчиликнинг, айниқса маҳалла илғор жамоатчилигининг соғлом фикри муҳим аҳамият касб этади.

Жамоатчилик фикри шахс ахлоқининг мезони сифатида хизмат қилади. Коллектив ўз аъзоларига қанчалик юқори талаблар қўйса, шахснинг ўз ахлоқига бўлган жавобгарлик ҳисси шунчалик орта боради ва аксинча, коллективда шахснинг ахлоқига эътибор берилмаса, бу ҳар қандай ножўя ҳатти-ҳаракатларнинг келиб чиқишига йўл очиб беради.

Халқнинг юксак формасига эришишда жамоатчилик фикрининг роли шундаки, шахс жамоатчилик фикри орқали маънавий ёки ахлоқий эркинликка эришади. Коммунизмга томон илгарилаб борганимиз сари жамоатчилик фикри қоралайдиган ҳодисалар камаяди, рағбатлантиришнинг аҳамияти эса тобора ошади.

Коммунистик партия ҳамма жойда, доимо ва кенг кўламда жамоатчилик фикри туғилишидан манфаатдордир. Шундай экан, у худди қуёшдек порлаб, ҳаётимизнинг ҳамма томонларини ёритиб турсин, янгича муносабатларнинг қарор топишига, эски ахлоқнинг сарқитларини куйдириб ташлашга ёрдам берсин.

ЭРКИНА САЛИМОВА,
Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Фалсафа ва ҳуқуқ институтининг аспиранти.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети партия тарихи институтида тарихий-библиографик ҳужжатлар репродукция қилинади. Бу ишни ёш оператор Жўрахон пухта ўрганиб олган. У ишни ўқиш билан муваффақиятли боғлаб олиб бормоқда. Журахон Қаюмова Тошкент Давлат университети филология факультетида билимини оширмоқда.

И. Глауберзон ва В. Сироткин фотоси.

ҚИСҚА САТРЛАР

◆Ғафур Ғулом номидаги бадиий адабиёт нашриёти Ҳаким Назирнинг «Кўк терак шабадаси» қиссасини китобхонларга тақдим этди. Унда совет кишиларининг меҳнатсеварлиги, садоқати акс эттирилган.

М. УМАРОВ.

◆Октябрь районидаги «Бирлик» массивида янги озиқ-овқат магазини қурилиб, ишга туширилди. Шунингдек, «Янгиобод» маҳалласининг аҳолиси хашар йўли билан янги чойхона биносини битказди.

Ҳ. СОДИҚОВ.

◆Бекобод шаҳридаги металлурглар посёлкаси жуда обод бўлиб бормоқда. Яқинда бу ерда тўрт қаватли турар жой биноси, ҳаммом, кир ювиш комбинати ишга туширилди.

А. ҲАМДАМОВ.

◆Умарали Юнусов 20 йилдан бери шофер бўлиб ишлайди. У шу давр ичида бирон марта ҳам аварияга йўл қўймаган. Олмалиқ шаҳридаги 45-автобаза шофёри У. Юнусов ойлик, квартал планларини доимо бажариб келмоқда. Шунинг учун уни коллектив жуда ҳурмат қилади.

А. МАШКУРОВ.

НАМУНАЛИ ДАМ ОЛМОҚДАЛАР

«Ўзбекшахтастрой» трестига қарашли қурувчилар бўлинмаси дам олиш кунларини мазмунли ўтказмоқда. Бир группа кишилар сўлим ва хуш манзара Қўқон йўли яқинидаги Чотқол тоғ тизмалари атрофида ўтказишса, баъзилар шу яқин атрофдаги кўл ва анҳорларга бориб балиқ овлаш билан кўнгилларини хушлайдилар.

Ўтган дам олиш куни 150 ишчи, инженер-техник ходим ўз оила аъзолари билан туристик баъзада дам олиб қайтди.

В. САЖНОВ.
Ангрен.

Редактор А. ИСМОИЛОВ

Реклама ва эълонлар

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

БИРИНЧИ ПРОГРАММА

18.30 — **Кўрсатишлар программаси.**

Рус тилида: 18.35 — **Телеянгиликлар,** 18.50 — **Мультфильм** (болалар учун). 19.10 — «Старшеклассник» (ўсмирлар учун). 19.50 — **Халқ контроли экрани,** 20.20 — **Кўрсатишлар программаси ва реклама.**

Ўзбек тилида: 20.30 — **Телеянгиликлар,** 20.45 — **«Ўзбекистон чорвадори» программаси,** 21.20 — **Уста Рўзиматхон** (кекса санъат усталари).

22.30 — **Футбол.** «Спартак» (Москва) — «Динамо» (Тбилиси) Москва кўрсатади.

ИККИНЧИ ПРОГРАММА

13.00 дан — **Москва кўрсатади.**

ТОШКЕНТ КУРСАТАДИ

ЎҚУВ КЎРСАТИШЛАР ПРОГРАММАСИ

Ўзбек тилида: 18.00 — **Иншони қандай ёзиш керак?** 18.40 — **Атрофимизни қуршаган дунё** (рус тилида), 19.00 — **Математика** (абитуриентлар учун).

19.55 дан — **Москва кўрсатади.**

УЧИНЧИ ПРОГРАММА

ТОШКЕНТ КУРСАТАДИ

19.40 — **Монгол халқининг байрами** (ўзбек тилида).

Рус тилида: 20.00 — **Пойтахтимиз меҳмонлари.** Танаффус вақтида **ҳужжатли фильмлар.**

ТЕАТР

МУҚИМИЙ НОМЛИ ТЕАТРДА — 11/VII да **Ёшликда берган кўнгил,** 12/VII да **Ажаб савдолар.**

КИНО

ҚИШКИ БИНОДА

Аввал сен ур, Фредди! — САНЪАТ САРОЙИ», «ЧАЙКА», НАВОИЙ номли, «МОСКВА», «ДРУЖБА» (кундуз ва кечқурун), «КОМСОМОЛ 30 ЙИЛЛИГИ» (кеч соат 8 ва 9-45 минутда).

Минг имкониятдан бири — «КОМСОМОЛ 30 ЙИЛЛИГИ», «ВОСТОК», «ТОШКЕНТ СОВЕТИНИНГ 50 ЙИЛЛИГИ» (кундуз ва кечқурун), «ДРУЖБА» (кеч соат 9 ва 9-10 минутда).

Ака-ука Сароянлар — «ЎЗБЕКИСТОН 25 ЙИЛЛИГИ» (кундуз ва кечқурун).

Сўнгги кўчув — «ЎЗБЕКИСТОН» (кундуз ва кечқурун).

Ҳуким ижро этилди — «МОСКВА» (эрталаб соат 10 ва кеч 9-20 минутда).

ЁЗГИ БИНОДА

(кеч соат 9 ва 10.40 минутда бошланади).

Минг имкониятдан бири — «ХЕВА», ТЕЛЬМАН номли.

Аввал сен ур, Фредди! — «ФЕСТИВАЛЬ».

ТОШКЕНТ ОБЛАСТЬ 1-ЙЎЛ-ҚУРИЛИШ БОШҚАРМАСИГА

Э-801 экскаваторига экскаваторчилар, ЛАЗ-690 га автокранчилар, «Беларусь» Э-153 га тракторчи-машинист, тракторчи-бульдозерчилар, скрейперчилар, шофёрлар, электр-газ пайвандчилар, автогрейдерчилар, текисловчилар, V-VI разрядли слесарлар, мотористлар, механиклар

КЕРАК

Меҳнат ҳақи келишилади.

Ишчи ва хизматчилар бошқарма транспортида ишга қатнайдилар.

Мурожаат учун адрес: Тошкент шаҳар, С. Раҳимов станцияси, Чоштепа кўчаси, 173 уй.

УРТА ОСИЕ ТЕМИР ЙУЛИ ТОШКЕНТ ТЕПЛОВОЗ ДЕПОСИГА

тепловозлар ремонти бўйича слесарлар, токарлар, электр-газ пайвандчилар, такелажчилар, цех ёрдамчи ишчилари, электрокар ва автопогрузка бошқарувчилари

КЕРАК

Ишга қабул қилинганлар ишлаб чиқаришдан ажралган ҳолда машинист ёрдамчилигига 5 ойлик курсларда ўқишлари мумкин.

Депода ишлайдиганларга ва уларнинг оилаларига ҳамма темир йўлларда юриш ҳуқуқини берадиган бепул темир йўл билети, Ўрта Осиё темир йўлида юриш ҳуқуқини берадиган қўшимча иккинчи билет ҳам берилади.

Шаҳар четкаларида яшайдиганларга иш жойигача ва орқага қайтиш учун бепул билет берилади.

Елғизлар ётоқхона билан таъминланади.

Транспорт институтлари ёки техникумларига кириб ўқишни истаганлар учун тайёрлов курслари мавжуд.

Мурожаат учун адрес: Тошкент шаҳар, Куйбишев шоссеси, 13/22 (5, 7, 12, 26-автобусларнинг «Тепловоз депоси» бекати). Телефон 3-92-22-95.

«Средазстроймеханизация» трестининг

18-МЕХАНИЗАЦИЯЛАШГАН КОЛОННАСИГА

шофёрлар, экскаватор машинистлари, экскаватор машинистларига ёрдамчилар

КЕРАК

Қабул қилинганлар темир йўл билетидан бепул юриш имтиёзини оладилар (йилига бир марта икки киши учун), **30% қўшимча ҳақ, ёниғи дафтарчаси, ёлғизлар прописка ва турар-жой билан таъминланадилар.**

Мурожаат учун адрес: Тошкент шаҳар, Ш. Руставели кўчаси, 2-тупик (7, 14 трамвайлар, 18 автобуснинг «Тахта склади» бекати).

ТАШКИЛОТЛАР ДИҚҚАТИГА! ТОШКЕНТ КЕНАФ ФАБРИКАСИ

қурилишда ишлатиладиган дағал тола-каноп чиқиндиларини

насияга
СОТАДИ

Мурожаат учун адрес: Тошкент шаҳар, Крупская кўчаси, 8-уй, таъминот бўлими.

Тошкент шаҳар электр тармоқлари корхонаси

(ТашГорПЭС)

ҲАММА КОРХОНА РАҲБАРЛАРИ, ҚУРИЛИШ ТАШКИЛОТЛАРИ, ИШЛАБ ЧИҚАРУВЧИЛАР, ТУРАР ЖОЙ КОНТОРАЛАРИ БОШЛИҚЛАРИ, БРИГАДИРЛАР, БУЛЬДОЗЕРЧИЛАР, ЭКСКАВАТОРЧИЛАР ВА АЙРИМ КИШИЛАР

ДИҚҚАТИГА!

ер ишлари билан боғлиқ бўлган ҳамма ишлар симёғочлар ўрнатиш, қувур ва стерженлар ўтказиш, дарахт экиш Тошкент шаҳар ижроия комитетининг қарорига биноан ТАШГОРПЭСНИНГ КАБЕЛЛАР ТАРМОҒИ БИЛАН КЕЛИШГАН ҲОЛДА БАЖАРИЛАДИ.

ТАШГОРПЭС ВАКИЛИНИ ЧАҚИРТИРМАСДАН ҚИЛИНГАН ИШ НАТИЖАСИДА ЭЛЕКТРКАБЕЛ ШИКАСТЛАНИШИ ВА САНОАТ ҚУРИЛИШ, ШАҲАР ТУРАР ЖОЙ УЙЛАРИНИ ЭЛЕКТР ТАЪМИНОТИДАН МАҲРУМ ҚИЛИШ МУМКИН.

Ҳамма справкалар учун ТашГорПЭС вакилларига қуйидаги телефонлар орқали мурожаат қилиш мумкин:

Чилонзор ва Фрунзе районлари-7-21-71, 7-17-55, 5-02-05, 7-7-02-52;

Октябрь райони — 4-32-72, 4-09-40;

Ленин ва Ҳамза районлари—1-1-18-24, 1-1-19-38;

Куйбишев райони—3-3-08-13, 3-3-49-44.

ТАШГОРПЭС.

«ТОШКЕНТ ҲАҚИҚАТИ» («ТАШКЕНТСКАЯ ПРАВДА») — Орган Ташкентского обкома КП Узбекистана, областного Совета депутатов трудящихся.

Бизнинг АДРЕС: Тошкент, «Правда Востока» кўчаси, 26 уй.

РЕДАКЦИЯ ТЕЛЕФОНЛАРИ: Редактор — В36495, Редактор ўринбосарлари — В35885, В36232, Масъул секретарь — В34808, Пропаганда, адабиёт ва санъат бўлимлари — В31936, Саноат, транспорт ва қурилиш бўлими — В33786, Партия турмуши, Ахборот ва спорт бўлимлари — В35811, Қишлоқ хўжалиги, фан, мактаб ва олий ўқув юртлари бўлимлари — В39050, Совет қурилиши, маиший хизмат ва шаҳар хўжалиги бўлими — В38761, Хатлар ва оммавий ишлар бўлими — В34048, Эълонлар бўлими — В38142, Коммутатор — В30249 дан В30258 гача.

Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети бирлашган нашриётининг босмахонаси. Тошкент шаҳри.

Б-2320. ИНДЕКС — 6469. Р. 14432.